

МОНГОЛ УЛСЫН
ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
САЙДЫН ТУШААЛ

2023 оны 02 сарын 06 өдөр

Дугаар А/16

Улаанбаатар хот

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл
ажиллагааны нэгдсэн удирдамж, зардлын
жишиг хэмжээг батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 23 дугаар зүйл, 30 дугаар зүйлийн 30.1.5 дахь заалт, Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2023 оны 01 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1.Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлөөс баталсан хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа (хөтөлбөр)-г хэрэгжүүлэх нэгдсэн удирдамж, зардлын жишиг хэмжээг хавсралт ёсоор баталсугай.

2.Нэгдсэн удирдамжийн дагуу хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг зохион байгуулж, тайлагнаж ажиллахыг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар (Т.Бадрахбаяр), Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газар (Ц.Нямсүрэн), Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт (Б.Батбаатар)-д тус тус даалгасугай.

3.Нэгдсэн удирдамжид заасан үйлчилгээ, арга хэмжээний нэгжид ногдох зардлын жишиг хэмжээг үндэслэл болгож, 2023 онд хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлыг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас санхүүжүүлж, мэргэжил арга зүйгээр ханган хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар (Т.Бадрахбаяр)-т зөвшөөрсүгэй.

4.Энэ тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар (Д.Чинзориг)-т үүрэг болгосугай.

5.Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2021 оны А/96, 2022 оны А/43, 2022 оны А/54 дүгээр тушаалыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Т.АЮУРСАЙХАН

Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын сайдын
2023 оны 02 дугаар сарын 06-ны өдрийн
11/16 дугаар тушаалын хавсралт

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА (ХӨТӨЛБӨР)-Г ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НЭГДСЭН УДИРДАМЖ, ЗАРДЛЫН ЖИШИГ ХЭМЖЭЭ

НЭГ. ЗОРИЛГО

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 2, 3 дугаар бүлэгт заасан хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээ, дэмжих арга хэмжээ болон Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2023 оны 1 дүгээр тогтоолоор баталсан 2023 онд хэрэгжүүлэх хөдөлмөр эрхлэлтийн үйл ажиллагааг төрийн байгууллагуудын зүгээс зорилтот бүлгийн иргэдэд нэгдсэн удирдлага, арга зүй, зохион байгуулалттайгаар хүргэж, хэрэгжилтийг ханган, үр дүнг үнэлэхэд энэхүү нэгдсэн удирдамжийн зорилго оршино.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхдээ эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон актуудыг дараах байдлаар эрэмбэлэн хэрэглэнэ. Үүнд:

- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль;
- Монгол Улсын бусад хууль;
- Засгийн газрын тогтоол;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн тогтоол;
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын тушаал;
- Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргын тушаал;
- Аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын даргын тушаал.

ХОЁР. НЭР ТОМЬЁО, ОЙЛГОЛТ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хөдөлмөр эрхлэлтийн Үндэсний зөвлөлийн тогтоолоор баталсан Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа (үйлчилгээ, арга хэмжээ)-нд ашиглагдаж буй түгээмэл нэр томьёо болон хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой тодорхойлолтыг дараах байдлаар ойлгоно.

2.1. Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (Profiling)

Ажил хайгч, ажилгүй иргэний талаар мэдээлэл цуглуулах, хөдөлмөр эрхлэх чадварыг нь үнэлэх, хөдөлмөрийн зах зээлд нэвтрэх боломжийн талаар дүгнэлт гаргах, тухайн иргэний ажил хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн уялдаа холбоотой нэгдмэл үйл ажиллагаа юм.

2.2. Өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ – RPL (Recognition of Prior Learning)

Албан бус сургалт, амьдрах орчин, өөрийн туршлага, сонирхлоор сурсан мэргэжлийн ур чадвар, чадамжийг албан ёсоор үнэлж хүлээн зөвшөөрөх үйл явц юм.

2.3. Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө боловсруулах (Individual Employment Planning)

Ажил хайгч, ажилгүй иргэний хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээний дүн болон эрэлт хэрэгцээгээ харгалзан боловсруулсан тухайн иргэний хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө юм.

2.4. **Ажилд зуучлах (Job Mediation)**

Ажил хайж байгаа иргэнд хүсэл, сонирхол, мэргэжил, чадварт нь тохирсон ажил олоход, ажил олгогчид эрэлт хэрэгцээнд нь нийцсэн ажилтан олоход нь туслалцаа үзүүлэх үйлчилгээ хэлнэ.

2.5. **Хөдөлмөр эрхлэх чадвар (Employability)**

Хүний онцлог шинж чанар буюу дасан зохицох чадвар, ажил мэргэжилд чиглэсэн сонирхол, чадавхаа таньж мэдсэн байдал, хөдөлмөр эрхлэх чадавх боломж (мэдлэг, чадвар, ажлын туршлага, нийгмийн сүлжээ г.м) зэргээс бүрдэнэ.

2.6. **Гарааны бизнес (Start-up)**

Инновацыг хөгжүүлэх замаар хэрэглэгчдэд хүртээмжтэй, үнэ цэнтэй шийдэл бүтээх, тогтвортой ажиллах системийг төлөвшүүлэх зорилготой цогц үйл ажиллагааг хэлнэ.

2.7. **Тохируулгатай ажлын байр (Workplace adjustment)**

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний бэрхшээлийн онцлог хэрэгцээнд тулгуурлан ажиллах орчин нөхцөл, материал тоног төхөөрөмжийг бий болгон ажлын байраар хангах явцыг хэлнэ.

2.8. **Дэмжлэгтэй хөдөлмөр эрхлэлт (Supported employment)**

Хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл, хүндрэл зэргээс үл хамааран ажлын байранд шаардагдах ур чадварыг аажмаар олгож, хэрэгцээ шаардлагад нь нийцсэн ажлын байрны тохируулга хийх замаар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих боломжийг хэлнэ.

2.9. **Ажлын байрны дадлагажуулагч (Job Coaching)**

Ажлын байран дээр аж ахуйн нэгж байгууллага, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг холбон ажиллах, дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй, зохих арга зүйг эзэмшсэн хүнийг хэлнэ.

ГУРАВ. ҮЙЛЧИЛГЭЭ, АРГА ХЭМЖЭЭГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРЧИМ, ДАРААЛАЛ

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад үйлчилгээ авахаар хандаж буй иргэн, аж ахуйн нэгжид тухайн иргэн, аж ахуйн нэгжийн үйлчилгээ авах хэрэгцээ, зорилгод нь нийцүүлсэн хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, арга хэмжээг санал болгох зарчмыг баримтална.

Ажил олгогч

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хандан ажилтан сонгож авах, шинэ болон нээлттэй ажлын байраа бүртгүүлэх, мэдээлэл авах зорилгоор хандан ирж буй ажил олгогч иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагыг **Б-Х33-3** маягтын дагуу мэдээллийг бүртгэн авч, мэдээллийн нэгдсэн санд оруулна.

Ажил хайгч

Нэгдүгээр алхам: Бүртгэл

- Ажил хайгч иргэнийг **Б-Х33-2¹** маягтын дагуу бүртгэн авч нэгдсэн мэдээллийн санд мэдээллийг оруулна.

Хоёрдугаар алхам: Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (профайлинг)²

- **Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (профайлинг)-ний аргачлал³-ын дагуу Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээний Маягт 1⁴-ийг ашиглан Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээг гүйцэтгэнэ.** Хөдөлмөр эрхлэлтийн ажилтан нь үйлчилгээ авахаар ирсэн иргэний зорилгыг тодруулж, шаардлагатай тохиолдолд түүнд “Хөдөлмөр

¹ Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2021 оны А/106 дугаар тушаалын хоёрдугаар хавсралт

² Хөдөлмөр эрхлэх ур чадварын үнэлгээ нь иргэнийг цалин хөлстэй хөдөлмөр эрхлэхэд чиглэсэн дэмжлэгийг үзүүлэхэд чиглэнэ.

³ ХХҮЕГ-ын даргын 2022 оны А/288 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт

⁴ ХХҮЕГ-ын даргын 2022 оны А/288 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

эрхлэх чадварын үнэлгээ (профайлинг)”-ний талаар танилцуулж, хүсэлтэд үндэслэн хийнэ.

- **Үнэлгээг цахимаар хийх боломжгүй тохиолдолд** хэвлэсэн Маягт 1-ийг иргэнээр бөглүүлэхгүй, ярилцлагын хэлбэрээр зохион байгуулна.

Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээнд дараах иргэдийг хамруулна. Үүнд:

- **“Ажилгүй иргэн”**
Ажилгүй, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа хөдөлмөрийн насны хөдөлмөрийн чадвартай иргэнийг;
- **“Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн”**
Хөдөлмөр эрхлэлтийн нэмэлт үйлчилгээ, нийгмийн халамжийн дэмжлэг, туслалцаа зайлшгүй шаардлагатай өрхийн хөдөлмөрийн насны хөдөлмөрийн чадвартай иргэн; Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 4.1.1-д заасан иргэн;
Хорих ангиас суллагдсан болон хөдөлмөрийн насанд хүрээд асрамжийн газраас гарсан иргэн,
6 сараас дээш хугацаагаар ажил олж чадахгүй байгаа иргэн;
- **“Ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэн”**
Хөдөлмөрийн гэрээ цуцлах мэдэгдэл авсан, эрүүл мэндийн шалтгаанаар ажлаа өөрчлөх шаардлагатай болсон, эрхэлж байсан хувийн аж ахуй нь эрсдэлд орсны улмаас сэргээх боломжгүй болсон тухайгаа аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал хариуцсан байгууллага, хөдөлмөрийн биржид мэдэгдэж, бүртгүүлсэн иргэн;
- **“Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээнд хамрагдаж буй иргэн”**
- **Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих “Хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтын үйл ажиллагаа”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа (санхүүгийн дэмжлэгээс бусад), “Түр ажлын байрыг дэмжих үйл ажиллагаа”-нд хамрагдах хүсэлтэй иргэд.**
- Иргэн “Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ”-ний талаар мэдээлэл авсны дараа үнэлгээ хийлгэхийг зөвшөөрсөн тохиолдолд түүнд “Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээний маягт 1”-ийг (цаасан эсвэл цахим хэлбэр) өгч бөглүүлнэ. Хэрэв иргэн үнэлгээ хийлгэхээс татгалзаж, хувиараа хөдөлмөр эрхлэх хүсэлтэй бол үнэлгээг хийхгүй.
- Тухайн иргэний үнэлгээ “А” бол ажилд зуучлах иргэн гэж үзэн, үнэлгээг дуусгаж 30 хүртэлх хоногийн хугацаанд ажилд зуучлах бөгөөд “Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө” хийх шаардлагагүй.
- “B, C, D” үнэлгээ авсан иргэний хувьд **“Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээний маягт 2”**⁵-ыг ашиглан ярилцлагын хэлбэрээр үнэлгээг гүйцэтгэнэ. Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (профайлинг)-г хийсний дараа **“Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө”**⁶-г хөдөлмөр эрхлэлтийн ажилтан иргэнтэй хамтран боловсруулна. Хувийн төлөвлөгөө боловсруулах үйл явц нь иргэнийг хамгийн тохиромжтой ажилд зуучлах замаар хөдөлмөрийн зах зээлд нийлүүлэх, эсхүл дахин зуучлахад юуг, хэзээ хэрхэн хийх шаардлагатайг харуулсан логик дараалал юм. Хувийн төлөвлөгөөний агуулга нь иргэнийг тогтвортой, цалинтай ажилтай болоход чиглэсэн байх шаардлагатай.

⁵ ХХҮЕГ-ын даргын 2022 оны А/288 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

⁶ ХХҮЕГ-ын даргын 2022 оны А/288 дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралт

Гуравдугаар алхам. “Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө”-г хэрэгжүүлэх

Хөдөлмөр эрхлэлтийн Үндэсний зөвлөлийн 2023 оны 01 дүгээр тогтоолоор баталсан Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанаас тухайн иргэний хэрэгцээ, зорилгод нийцүүлэн төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлнэ.

Ингэхдээ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн батлагдсан төсөв, хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын хуваарьт туссан хамрагдах хүний тооноос хэтрүүлэхгүй.

Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөөг В болон С үнэлгээтэй иргэнтэй хамтран боловсруулах ба дараах байдлаар үйлчилгээ, арга хэмжээг төлөвлөгөөнд тусгана.

Үнэлгээ	Үйлчилгээ	Арга хэмжээ
В	2 хүртэлх үйлчилгээ	2 хүртэлх арга хэмжээ
С	3 хүртэлх үйлчилгээ	3 хүртэлх арга хэмжээ

Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (профайлинг)-г гэрээний үндсэн дээр бусдаар гүйцэтгүүлэхийг хориглоно.

Өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ:

Албан бус сургалт, амьдрах орчин, өөрийн туршлага, сонирхлоор сурсан мэргэжлийн ур чадвар, чадамжийг албан ёсоор үнэлж хүлээн зөвшөөрөх үйл явц юм.

- Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ (RPL)-нд хамрагдах хүсэлтэй иргэдийн судалгааг нэгтгэн Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтэд хүргүүлнэ.
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт арга зүйч нь үйлчилгээ авахаар ирсэн иргэнд үнэлгээний зарчмыг танилцуулж **өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ (RPL)-ний аргачлал⁷**-ын дагуу үнэлгээг хийнэ.
- Өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ (RPL)-г нийслэлийн хэмжээнд Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт хариуцан зохион байгуулах ба холбогдох Мэргэжлийн зөвлөлтэй хамтран хийнэ.
- Аймгийн хөдөлмөр эрхлэлтийг байгууллага хөдөлмөр эрхлэлтий өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ (RPL)-нд хамрагдах хүсэлт гаргасан иргэдийн үнэлгээг Олон Улсын байгууллагын дэмжлэгтэйгээр мэргэжлийн холбоо үнэлгээний багтай хамтран зохион байгуулна.

ДӨРӨВ. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН НИЙТЛЭГ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

4.1. Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээ

Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээнд Ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангийн сурагчдад ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, ажилгүй иргэдэд тодорхой ажил, мэргэжил, ажлын байрны талаарх мэдээ, мэдээллийг иргэдэд хүргэх, ажил мэргэжлээ сонгох болон хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, арга хэмжээнд хамрагдах нөхцөлийн талаар зөвлөгөө өгөх хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллээр хангах үйлчилгээ хамаарна.

⁷ Батлагдсан төсвийн хүрээнд Нийгмийн халамжийн дэмжлэг, туслалцаа зайлшгүй шаардлагатай өрхийн гишүүний зардлыг ХЭДС-гаас санхүүжүүлнэ.

Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээг ганцаарчилсан болон бүлгээр зохион байгуулж, батлагдсан зардлын жишгийн дагуу санхүүжүүлнэ.

Аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага нь ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалт, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг зохион байгуулах бөгөөд үргэлжлэх хугацаа нь ажлын 3 өдрөөс хэтрэхгүй байна.

Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад болон сум, хорооны хөдөлмөр эрхлэлтийн ажилтан, мөн эрх бүхий хөдөлмөрийн хувийн бирж, сургалтын байгууллагаар гэрээний үндсэн дээр зохион байгуулна.

4.2. Ажилд зуучлах үйлчилгээ

Ажилд зуучлах үйлчилгээ нь ажлын байрыг судлах, ажил олгогчийн эрэлт хэрэгцээг тодорхойлох, ажил хайгчдад зөвлөгөө, мэдээлэл өгч ажлын байранд тохирох эсэх, хувь хүний болон ур чадварын үзүүлэлтийг шинжлэх, хоёр талын хэрэгцээнд нийцсэн туслалцаа үзүүлэх үйлчилгээ хамаарна.

- 4.2.1. Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (Profiling);
- 4.2.2. Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө боловсруулах;
- 4.2.3. Өмнөх мэдлэг, ур чадварыг хүлээн зөвшөөрөх үнэлгээ (RPL);
- 4.2.4. Ажилд зуучлах (байнгын, цагийн, түр).

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээний байгууллагад тавих шаардлага стандартыг хангасан хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээ үзүүлэх байгууллага нь харьяалах орон нутгийн болон салбарын онцлог, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогод нийцүүлэн ажилд зуучлах үйлчилгээний байгууллагын стандарт, журмуудыг боловсруулан мөрдөж, үйлчилгээний гүйцэтгэлийг хэмжих шинэ арга хэрэгсэл боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

- Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээний стандартын дагуу хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ үзүүлж буй орчныг үйлчлүүлэгчдэд ээлтэй, илүү үр дүнтэй, үр ашигтай үйлчилгээ үзүүлэх боломжтой болгон шинэчлэн зохион байгуулна.
 - Үйлчлүүлэгчдийг хүлээж авах хэсэгт компьютер байрлуулах;
 - Үйлчлүүлэгчид өөрсдийгөө бүртгэх, ажил хайх боломж бүрдүүлэх;
 - Ганцаарчилсан зөвлөгөө өгөх, ажил хайх сургалт семинар, бүлгээр зөвлөгөө хийх боломж бүрдүүлэх;
 - Ажил хайгч иргэдийг тохирсон ажлын байранд зуучлах (жоб матчинг хийх);
 - Нэгдсэн болон төрөлжсөн бирж ажиллуулах (цагийн ажилд зуучлах болон хувийн зуучлалын байгууллагын үйлчилгээ);
 - Ажлын байрны нэгдсэн зар мэдээ, сүлжээ, цахим хуудас бий болгох;
 - Хөдөлмөр эрхлэлтийн арга хэмжээ, үйлчилгээний талаарх сурталчилгаа, өдөрлөг зохион байгуулах.
- Ажил олгогч нарт зориулсан үйлчилгээг сайжруулах, ажлын байранд зуучлах үйлчилгээнд доорх арга хэмжээг хамруулна:
 - Хөдөлмөрийн зах зээлийн нэгдсэн мэдээллийн сан дахь ажлын байрны захиалгын тоо, чанарыг сайжруулах, шинэчлэх үйл явцыг тодорхой болгох;
 - Ажлын байрны захиалгыг хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн нэгдсэн санд холбогдох боломжтой болгох;
 - Ажил олгогчдод шаардлагатай ажилтныг холбож өгөх, мэдээллийн үйлчилгээ (онлайн зуучлалын үйлчилгээ);

- Ажил олгогчид ажлын байрны захиалгаа бүртгүүлж, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн сан болон бусад хувийн хэвшлийн ажлын байрны мэдээллийн санг ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Ажил олгогчийн ажлын байрны шилжилт хөдөлгөөний мэдээллийг тогтмол хугацаанд авч хөдөлмөрийн зах зээлийн нэгдсэн мэдээллийн санг баяжуулах.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагуудыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангахад чиглэсэн ажилд зуучлалын үйлчилгээний байгууллагын үйл ажиллагаанд мөрдөх гарын авлага, зөвлөмжийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар боловсруулна.
- Аймаг, нийслэлийн хэмжээнд хөдөлмөрийн нэгдсэн болон төрөлжсөн бирж ажиллуулах (цагийн ажилд зуучлах болон хувийн хөдөлмөр зуучлалын байгууллагын үйлчилгээ) нэгдсэн зар мэдээ, сүлжээ, цахим хуудас бий болгох, сурталчилгаа, өдөрлөг зохион байгуулна.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, хөдөлмөрийн биржийн үйл ажиллагаанд тавигдах шалгуур үзүүлэлтүүдийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагад тавих шаардлага, стандартын дагуу тодорхойлж, стандартын шаардлага хангасан дүгнэлтийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар гаргах ба бүртгэж, гэрчилгээ олгоно.

4.3. Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллээр хангах үйлчилгээ

Ажил хайгч иргэнийг ажлын байр, түүнд тавигдах шаардлага, ажил мэргэжлийн мэдээллээр хангах, зөвлөгөө өгөх, Хөдөлмөр эрхлэлтийн цахим систем (Ejob)-д иргэний мэдээллийг оруулж бүртгэх үйлчилгээнээс бүрдэнэ.

Мэдээллээр хангах, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээний бүрэлдэхүүн хэсэг нь хөдөлмөрийн зах зээлд оролцогч ажил олгогч байгууллага, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа, төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллагын мэдээллийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн цахим систем (Ejob)-д бүртгэх, мэдээллийн үнэн зөв, бодитой байдлыг хангахад чиглэнэ.

Мэдээллээр хангах, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээнд ажил хайх, ажил олоход туслалцаа үзүүлэхэд чиглэсэн тодорхой ажил мэргэжил, ажлын байрны талаарх мэдээ, мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, ажил мэргэжлийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх, баяжуулах, нэгдсэн мэдээллийн сангийн боловсруулсан мэдээллийг ажил хайгч иргэдэд хүргэх, олон нийтэд хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих арга хэмжээнд хамрагдах нөхцөлийн талаар зөвлөгөө өгөх, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллээр хангах суурь үйлчилгээ хамаарна.

- 4.3.1. Ганцаарчилсан байдлаар хандах үед мэдээллээр хангах;
- 4.3.2. Нийтийг хамарсан арга хэмжээний үеэр мэдээлэл өгөх;
- 4.3.3. Хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл;
- 4.3.4. Мэдээллийн самбар, гудамж, талбайн мэдээллийн дэлгэц;
- 4.3.5. Хэвлэмэл материал (ном, лавлагаа, мэдээллийн эмхэтгэл, товхимол, сэтгүүл).

Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээний зардлын жишиг хэмжээ

№	Үйлчилгээ	Зардлын төрөл, дээд хэмжээ	
		Ганцаарчилсан	15.000
1	Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээний нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ (төгрөг)	Бүлгээр	11.000
		Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээ (Profiling)	9.500
2	Ажилд зуучлах үйлчилгээний нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ (төгрөг)		

		Хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөө боловсруулах	3.500
		Байнгын, цагийн, түр ажилд зуучлах	7.000

Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээнд зарцуулах зардлын төрлүүдэд:

Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээг бүлгээр болон ганцаарчилсан хэлбэрээр зохион байгуулсан багшийн зардал, тодорхой нарийн мэргэжлийн талаарх зөвлөгөө, мэдээлэл өгсөн мэргэшсэн зөвлөхийн зардал, ажил, мэргэжлийн талаарх танилцуулга хийх (тухайн ажлын байранд уялдуулах зардал) зөвлөгөө мэдээлэл өгөхөд шаардлагатай хэрэглэгдэхүүний зардал, Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээлэл хийх, гарын авлага, зөвлөмж, зурагт хуудас хэвлүүлэх, сурталчилгаа хийх, хөдөлмөр эрхлээгүй иргэдийн мэдээлэл, судалгаа гаргах зардал, хөдөлмөрийн хувийн биржүүдэл ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр гангах үйлчилгээ үзүүлсэн үйл ажиллагаанд олгох санхүүжилтийн зардлуудыг багтаана.

Ажилд зуучлах үйлчилгээний зардлын төрлүүдэд:

Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээ, бүртгэл, тайлангийн маягтууд хэвлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн бүртгэлийн маягт /ажлын байрны бүртгэл Б-ХЗЗ-1, ажил хайгч иргэний бүртгэл Б-ХЗЗ-2, ажлын байрны захиалгын бүртгэл Б-ХЗЗ-3/ -ын дагуу ажил хайж буй иргэн, ажил олгогч аж ахуйн нэгж байгууллага, ажлын байрны захиалгыг маягтаар авах зардал, ажлын байрны захиалгын талаарх мэдээллийг иргэдэд хүргэх, ажлын байрыг судлах, хөдөлмөрийн биржүүдэд хөдөлмөр зуучлалын үйл ажиллагааны санхүүжилт олгох, ажил олгогч байгууллага болон ажил хайгч иргэдтэй байнгын эргэх холбоотой ажиллах, лавлах утасны зардал, ажил олгогчидтой уулзалт зохион байгуулах/уулзалт товлож ярилцлага хийх/, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээ, тайлангийн боловсруулалт, гарын авлага, зөвлөмж, хэвлэмэл хуудас хэвлүүлэх, ажил хайгч иргэдэд үйлчилгээ үзүүлэхэд чиглэсэн цай, кофе, г.м зардлуудыг багтаана.

Нийтлэг үйлчилгээний зардлыг дараах төрөл, зүйлээр зарцуулахыг хориглоно.

Үүнд: Тавилга, тоног төхөөрөмж, өдөрлөг, яамраг болон хоол.

ТАВ. ХӨДӨЛМӨРТ БЭЛТГЭХ СУРГАЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

№	Арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зохион байгуулалт	Зардлын жишиг хэмжээ
1	Суурь ур чадварын сургалт	Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн	Хөдөлмөр эрхлэх чадварын үнэлгээнд хамруулан, шаардлагатай иргэдэд хөдөлмөр эрхлэх хувийн төлөвлөгөөг хамтран боловсруулж, Суурь ур чадварын сургалтад заасан сургалтыг зохион байгуулна.	Нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 30,000 төгрөг
1.1.	Суурь ур чадварын сургалтыг мэргэшсэн зөвлөх багшаар, эсхүл мэргэшсэн зөвлөх бүхий сургалтын байгууллагаар, эсхүл эдгээрийг хослуулан гэрээний дагуу өдрөөр, цагаар зохион байгуулж болно.			
1.2.	Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ (3-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)			
1.3.	Сургалтыг хөдөлмөрийн хувийн бирж болон Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтийн бүртгэлийн гэрчилгээтэй сургалтын төв гэрээний дагуу зохион байгуулна.			
1.4.	Сургалтын хөтөлбөрийг мэргэжлийн байгууллага, сургалтын төв, хөдөлмөрийн хувийн биржтэй хамтран боловсруулж Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтээр батлуулна.			
1.5.	Сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх сургалтын байгууллагын сургагч багш нь Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтээс зохион байгуулсан чадавхжуулах сургалтад хамрагдаж сургагч багшийн эрх авсан байна.			
1.6.	Ажлын байран дахь харилцаа, сэтгэл зүйн сургалтыг сургагч багшаар, эсхүл мэргэшсэн зөвлөх бүхий сургалтын байгууллагаар, эсхүл эдгээрийг хослуулан гэрээний дагуу өдрөөр, цагаар зохион байгуулж болно.			
1.7.	Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын нийгмийн халамжийн асуудал хариуцсан нэгж, албан хаагчдын оролцоог хангаж, харилцан уялдаатайгаар зохион байгуулна.			
2	Танхимын мэргэжлийн сургалт	Ажилгүй иргэн, Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн, Ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэн	Танхимын сургалтыг нийслэлийн төвийн 6 дүүрэгт Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт “Эрхийн бичгийн сургалтын хөтөлбөр”-ийн дагуу, 21 аймаг, алслагдсан 3 дүүрэгт аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага эрэлтэд үндэслэн зохион байгуулна.	Хүснэгт 1: Танхимын мэргэжлийн сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээг мөрдөнө.
2.1.	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт, аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага эрх бүхий сургалтын байгууллагуудаас (Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага, мэргэжлийн сургалтын байгууллага) сонгон шалгаруулж, гэрээ байгуулж ажиллана.			
2.2.	Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ (3-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)			

- 2.3. Сургалтын хөтөлбөрийг Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтээр батлуулж, дүгнэлт гаргуулсан байна.
- 2.4. Сургалтыг чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөрөөр зохион байгуулах бөгөөд суралцах хугацааг БСШУСайдын баталсан 2015 оны А/150 тушаалаар баталсан мэргэжлийн чиглэл, индекст нийцүүлэн тогтооно.
- 2.5. Төгсөлтийн үнэлгээг холбогдох журмын дагуу Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт нь мэргэжлийн зөвлөл, сургалтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, чадамжийн гэрчилгээ олгоно.
- 2.6. Танхимын мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах сургалтын байгууллага нь дараах шаардлагыг хангасан байна. **Үүнд:**
- 2.6.2. Холбогдох журмын дагуу бүртгүүлсэн, сургалт зохион байгуулах бүртгэлийн гэрчилгээтэй зөвшөөрөлтэй, мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах эрх бүхий байгууллага байх;
- 2.6.3. Сургалтын хөтөлбөр нь мэргэжлийн боловсрол, сургалтын стандартад нийцсэн, ажил олгогчийн эрэлт, хэрэгцээг хангахуйц байх;
- 2.6.4. Насанд хүрэгчдийн сургалт заах арга зүй, ур чадвар бүхий үндсэн багштай байх;
- 2.6.5. Сургалтын стандарт нөхцөлийг хангасан онолын болон дадлагын байр, танхимтай байх;
- 2.6.6. Сургалт нь онол, дадлага буюу лабораторийн ажил, үйлдвэрлэлийн дадлагын хэсгүүдээс бүрдэх бөгөөд онолын сургалт нь нийт сургалтын 30 хувиас ихгүй байх;
- 2.6.7. Холбогдох бусад шаардлага.
- 2.7. Нийслэлийн төвийн 6 дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага 3 дугаар сард багтаан эрхийн бичгээр сургах иргэдийн тоо, мэргэжлийн чиглэлийн саналаа Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтэд хүргүүлэх ба институт нь 4 дүгээр сарын 2 дахь хоногоос эхлэн сургалтыг төлөвлөн зохион байгуулна. Мөн мэргэжлийн сургалтад суралцаж төгссөн иргэдийн мэдээллийг 7 дугаар сарын эхний хагаст багтаан харьяалах дүүргүүдэд хүргүүлнэ.
- 2.8. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт нийт сургалтын 20 хүртэл хувийг 9 дүгээр сараас хойш зохион байгуулж болно.

3	Үйлдвэрлэл дээрх мэргэжлийн сургалт	Ажилгүй иргэн, Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн, Ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэн	Сургалтыг нийслэлийн төвийн 6 дүүрэгт Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, 21 аймаг болон алслагдсан 3 дүүрэгт аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага орон нутгийн хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн дагуу зохион байгуулна.	Хүснэгт 2: Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээг мөрдөнө.
---	-------------------------------------	--	---	---

- 3.1. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг 3 долоо хоног буюу ажлын 15 хоногоос 6 долоо хоног буюу ажлын 30 хоногт ажил олгогчийн боломжит хугацаанд нийцүүлэн зохион байгуулна.
- 3.2. Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ (3-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)
- 3.3. Сургалтын хөтөлбөрийг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институтээр батлуулж, дүгнэлт гаргуулсан байна.
- 3.4. Сургалтыг чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөрөөр зохион байгуулах бөгөөд суралцах хугацааг Боловсрол, соёл шинжлэх ухааны сайдын баталсан 2015 оны А/150 тушаалаар баталсан мэргэжлийн чиглэл, индекст нийцүүлэн тогтооно.

- 3.5. Төгсөлтийн үнэлгээг холбогдох журмын дагуу Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт нь мэргэжлийн зөвлөл, сургалтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, чадамжийн гэрчилгээ олгоно.
- 3.6. Сургалт зохион байгуулах бүртгэлийн гэрчилгээ, зөвшөөрөлтэй, эрх бүхий байгууллага, аж ахуй нэгж байна.
- 3.7. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг хэрэгжүүлэх аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага тухайн орон нутагт үйлдвэрлэл дээрх сургалт зохион байгуулах тухай зар мэдээллийг 5 дугаар сард багтаан аж ахуйн нэгжүүдэд зарлан мэдээлж, аж ахуйн нэгжүүдээс ирүүлсэн хүсэлтийг нэгтгэнэ. Зар мэдээлэл тухайн жилд багтаан үйлдвэрлэл дээрх сургалт зохион байгуулж иргэнийг ажилд авах хүсэлтэй, боломжтой аж ахуйн нэгжүүдэд чиглэсэн байна.
- 3.8. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг хэрэгжүүлэх аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага аж ахуйн нэгжүүдээс ирүүлсэн хүсэлтийг нэгтгэж, үйлдвэрлэл дээрх сургалтын тухайн жилийн нийт эрэлтийн мэдээллийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт 6 дугаар сарын эхний 7 хоногт багтаан хүргүүлнэ.
- 3.9. Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар үйлдвэрлэл дээрх сургалтын тухайн жилийн эрэлтийн мэдээллийг хүлээн авч, төсөвлөсөн хөрөнгө, бүс нутаг, хүн амын тоо болон бусад үзүүлэлтийг үндэслэн хэрэгжүүлэх аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын зохион байгуулах боломжит сургалтын хэмжээ, квотыг хуваарилна.
- 3.10. Уг квотод нийцүүлэн аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага үйлдвэрлэл дээрх сургалт явуулах хүсэлт гаргасан аж ахуйн нэгжүүдийн ирүүлсэн материалыг судалж, шаардлага хангасан аж ахуйн нэгжүүдтэй гэрээ байгуулна. Квотод багтаан шаардлага хангаагүй аж ахуйн нэгжийн оронд нэмэлтээр хүсэлт хүлээн авч болно.
- 3.11. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг хэрэгжүүлэх аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага үйлдвэрлэл дээрх сургалт зохион байгуулах шаардлага хангасан аж ахуйн нэгжийн холбогдох материал, гэрээний хувийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт хүргүүлж, санхүүжилтийг тухай бүр шийдвэрлүүлнэ.
- 3.12. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг хэрэгжүүлэх аймаг, нийслэл, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагаас зохион байгуулах сургалтын зардлыг холбогдох бичиг баримтыг үндэслэн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газраас тухай бүр санхүүжүүлнэ.
- 3.13. Үйлдвэрлэл дээрх сургалт зохион байгуулахтай холбоотой аливаа маргаан, зөрчлийг тухайн аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага бүрэн хариуцна.
- 3.14. Сургалтын дадлагын хэсгийг аж ахуйн нэгж буюу ажил олгогч, онолын хэсгийг зохион байгуулагч байгууллага мэргэжлийн сургалтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулна.
- 3.15. Сургалтын хугацааг хувь хүний эрэлт, ажил олгогчийн хэрэгцээ, хөдөлмөр эрхлэлтийн ур чадвар олгох чадамжийн нэгжийн хөтөлбөрт үндэслэн уян хатан тогтоож болох бөгөөд нийт үргэлжлэх хугацаа нь 3-6 долоо хоног, 7 хоногийн сургалт нь 36-гаас доошгүй цагийн хөтөлбөртэй байна.
- 3.16. Аж ахуйн нэгж 5-аас дээш хүнийг дадлагажуулан ажиллуулах тохиолдолд 80-аас доошгүй хувийг ажлын байраар хангана.
- 3.17. Аж ахуйн нэгжид 10.0 сая хүртэл төгрөгийн сургалтын зардлыг үр дүнгийн гүйцэтгэлд үндэслэн зардлын жишгийн дагуу нөхөн олгоно.
- 3.18. Сургалтын үйл ажиллагаанд зарцуулагдах ажлын байр, цахилгаан, багаж, тоног төхөөрөмж зэрэг материаллаг болон материаллаг бус зардлыг аж ахуйн нэгж өөрөө хариуцна.

- 3.19. Ажил олгогчийн хэрэгцээ, суралцагчийн хүсэлтийг харгалзан сургалтын хугацаа уян хатан байх бөгөөд сургалтын хугацаанд ногдох санхүүжилтийг олгоно.
- 3.20. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг зохион байгуулж, ажиллах хүчин авах хүсэлтэй аж ахуйн нэгж нь дараах шаардлагыг хангасан тухай холбогдох баримт бичиг, материалыг бүрдүүлж, холбогдох байгууллагад хандана. Үүнд:
- 3.20.1. Тухайн салбарт үйлдвэрлэлийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгааг нотолсон аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээтэй, Монгол Улсын хуулийн этгээд байх;
- 3.20.2. Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаандаа нийгмийн даатгалын шимтгэл төлдөг ажилтнуудтай, улмаар үйл ажиллагаа нь өргөжиж, шинээр ажилтан авах эрэлт хэрэгцээ бий болсон байх;
- 3.20.3. Суралцагч үйлдвэрлэл дээр дадлага эзэмших боломжоор хангагдсан байх (дадлагын тоног төхөөрөмж, үйлдвэрлэлийн цех, талбайтай, дагалдуулан сургах ур чадвар бүхий дадлагажуулагч багштай, мастер, мэргэшсэн мэргэжилтэн, инженер, сургагчийн нөөцтэй г.м);
- 3.20.4. Дадлагын сургалтын хөтөлбөр, агуулга нь чадамжийн нэгж бүрээр тодорхойлогдсон байх бөгөөд сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулах төлөвлөгөөтэй байх;
- 3.20.5. Сургалтын хугацаанд үйлдвэрлэлийн горим, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага, дүрэм журмыг мөрдүүлэх;
- 3.20.6. Суралцагчдад сургалтын дадлагын хугацаанд нь ажил үүрэгт нь тохирсон цалин хөлс, урамшууллыг зохих журмын дагуу олгохоо нотолсон байх;
- 3.20.7. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын суралцагчдын 80-аас доошгүй хувийг ажлын байраар хангаж, хөдөлмөрийн гэрээ байгуулж ажиллуулахыг зөвшөөрсөн байх;
- 3.20.8. Холбогдох бусад шаардлага.
- 3.21. Үйлдвэрлэл дээрх сургалт зохион байгуулах аж ахуйн нэгж нь өөрийн үндсэн ажилтны тоо 2-5 хүртэл байвал 3 хүртэл хүнийг, 6 буюу түүнээс их байвал шинээр бий болох ажлын байрны тоогоор буюу 4-өөс дээш хүнийг үйлдвэрлэл дээр сургах тухай хүсэлтээ ирүүлнэ.
- 3.22. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын онол, дадлагын хичээлийн зардлыг ажил олгогчид шилжүүлэн олгох бөгөөд онолын хичээлийн 20 хувьд зориулсан сургалтын зардлыг онолын хичээлийг явуулахаар тухайн аж ахуйн нэгжтэй гэрээ байгуулсан эрх бүхий сургалтын байгууллагын дансанд шилжүүлж, баримтыг бүрдүүлнэ.
- 3.23. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын үйл ажиллагаанд зарцуулах нийт зардлыг сургалт эхлэхэд 70 хувь, сургалтын үйл ажиллагаа дуусаж, суралцагч мэргэжлийн ур чадварын түвшин тогтоох шалгалт өгсний дараа шалгалтад тэнцсэн болон ажлын байраар хангагдсан суралцагчийн тоог үндэслэн үлдсэн 30 хувийг тус тус олгоно.
- 3.24. Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг зохион байгуулах тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллага нь монгол иргэдийг гадаад ажилтан, ажилчдыг дагалдуулан ажиллуулж байгаа бол шалгаруулалтад давуу тал болно.

4	Аж ахуй эрхлэлтийн сургалт	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэн,	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага нь аж ахуй эрхлэлтийн сургалтаар мэргэшсэн сургагч багшийн эрх бүхий ажилтантай бол тухайн ажилтнаар	Жижиг зээл, санхүүгийн дэмжлэг олгохоос өмнөх сургалтын нэг хүнд ногдох
---	----------------------------	----------------------------------	--	---

		Бичил үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч; Нөхөрлөл, хоршооны хэлбэрээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч	эсхүл сургалтын байгууллагатай гэрээний үндсэн дээр сургалтыг зохион байгуулна.	зардлын дээд хэмжээ – 15,000 төгрөг, Жижиг зээл, санхүүгийн дэмжлэг олгосны дараах сургалтын нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 25,000 төгрөг
			Жижиг зээл, санхүүгийн дэмжлэгийн арга хэмжээнд хамрагдахгүй иргэд сургалтад хамрагдаж болно.	Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтын нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 40,000 төгрөг
<p>4.1. Арга хэмжээнд хамрагдаж, санхүүгийн дэмжлэг, жижиг зээл авахаар төсөл боловсруулсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүсэлтэд үндэслэн аж ахуй эрхлэлтийн сургалтыг санхүүгийн дэмжлэг, жижиг зээлийн өмнө ба дараа зохион байгуулна.</p> <p>4.2. Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ. (З-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)</p> <p>4.3. Сургалтын агуулгыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ судалгааны институт, мэргэжлийн холбоо, мэргэжлийн байгууллагатай хамтран боловсруулна.</p> <p>4.4. Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх сургагч багш (сургалтын байгууллага, аж ахуйн нэгж) нь Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ судалгааны институтээс зохион байгуулсан чадавхжуулах сургалтад хамрагдаж сургагч багшийн эрх авсан байна.</p> <p>4.5. Сургалтын байгууллагыг аж ахуй эрхлэлтийн эрх бүхий сургалтын байгууллагын жагсаалтаас сонгох бөгөөд жагсаалтыг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар холбогдох мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран гаргана.</p> <p>4.6. Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтын үргэлжлэх хугацаа ажлын 3 хоног байх бөгөөд жижиг зээл, санхүүгийн дэмжлэг олгохоос өмнө 1 хоног, олгосны дараа 2 хоног байна. 3 хоногийн сургалт нь 21 академик цагаас доошгүй хөтөлбөртэй байна.</p> <p>4.7. Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтаар мэргэшсэн сургагч багшийн эрх бүхий ажилтантай аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага нь аж ахуй эрхлэлтийн сургалтыг зохион байгуулж болох бөгөөд энэ тохиолдолд сургалтын үйл ажиллагаанд хуваарилсан төсвийг тухайн багшийн замын зардал болон томилолтын зардалд зарцуулж болно.</p> <p>4.8. Жижиг зээл, эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдсан иргэдийн төслийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд дэмжих, хяналт тавих зорилгоор иргэд, мэргэжлийн холбоод, иргэний нийгмийн байгууллагууд, ажил олгогчдын оролцоотой туршлага солилцох уулзалт, хэлэлцүүлгийг аж ахуй эрхлэлтийн сургалтын зардалд хуваарилсан төсвийн 5 хүртэл хувиар зохион байгуулж болно.</p> <p>4.9. Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтад бизнес эхлэх, бизнес хөгжүүлэх, аж ахуй эрхлэх төлөвлөгөө, төсөл боловсруулах, хоршоо, нөхөрлөл, бүлэг байгуулж, үйл ажиллагаа эрхлэх чиглэлийн сургалтууд хамаарах бөгөөд иргэн эдгээр хөтөлбөрүүдээс сонгон аж ахуй эрхлэлтийн сургалтад хамрагдана.</p>				

5	Мал маллах болон малын ашиг шим боловсруулах сургалт	Малжуулах арга хэмжээнд хамрагдсан малчин өрх болон гэрээт малчин өрх	Арга хэмжээг аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага зохион байгуулах эрх бүхий мэргэшсэн сургалтын байгууллагыг сонгож, гэрээ байгуулан зохион байгуулна	3 өдөр – 40.000 төгрөг
<p>5.1. Малжуулах арга хэмжээнд хамрагдсан малчин өрх болон гэрээт малчин өрхөд мал маллах арга ухааны болон малын ашиг шимийг боловсруулах сургалт (мах, сүү цагаан идээ, ноос, арьс шир боловсруулах г.м), туршлага солилцох уулзалт зохион байгуулах зэрэг дэмжлэг, туслалцааг үзүүлнэ.</p> <p>5.2. Сургалтыг мал маллагаа, аж ахуй эрхлэлтийн сургалтаар мэргэшсэн эрх бүхий сургагч багшаар гэрээний дагуу зохион байгуулж болно;</p> <p>5.3. Туршлагатай сайн малчдаас суралцах, туршлага солилцох, дэлгэрүүлэх зорилготой уулзалт, хэлэлцүүлгийн төлөвлөгөөг хуваарилагдсан төсөвт багтаан тухайн аймаг, алслагдсан 3 дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн зөвлөлөөр батлуулан зохион байгуулж болно.</p>				
6	Залуучуудын сургалт, зөвлөгөө	15-34 насны залуучууд	Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих загвар төвүүдэд мэргэжлийн, ажил олгогчдын байгууллагатай хамтран “In business” сургалтын модулийн дагуу зохион байгуулна.	Нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 40,000 төгрөг
<p>6.1. Ажил олгогчдын байгууллагаас хамтран 2 өдрийн сургалтын арга хэмжээнд бизнес эрхлэх сонирхолтой хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон албан бус салбарын залуучуудыг хамруулан зохион байгуулна.</p> <p>6.2. Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ (3-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)</p> <p>6.3. Сургалтыг Олон улсын Хөдөлмөрийн байгууллагын “In business” модулын дагуу зохион байгуулна.</p> <p>6.4. Сургалтын эхний өдрийн арга хэмжээ “Бизнес эрхлэх хүсэл эрмэлзэлтэй байя” модуль 8 цаг байх бол дараагийн өдрийн арга хэмжээ Бизнесийн санхүү төлөвлөлт модуль 7 цагийн арга хэмжээнээс бүрдэнэ.</p> <p>6.5. Оролцогчид багт хуваагдаж, багш, хөндлөнгийн мэргэжилтний дэмжлэггүйгээр сургалтын сонгон авсан бизнесийн бодит жишээ, туршлагад үнэлэлт дүгнэлт өгөх, гаргасан алдааг засах дасгал ажил хийх, ярилцлага, хэлэлцүүлэг өрнүүлэх замаар бизнес эрхлэх дадал, чадамж эзэмшүүлэхэд чиглэнэ.</p> <p>6.6. Сургалтын модуль нь оролцогчид хоорондоо харилцаа холбоо тогтоох, сургалтын явцад идэвхтэй оролцох, “суралцагч” болон “сургагч”-ийн үүргийг хослон гүйцэтгэж, загвар болгон сонгон авсан бизнесийн жишээ, туршлагыг тал талаас нь задлан шинжилж, дээрх үйлдлээс олж мэдсэн зүйлээ өөрсдийн бизнест тохиолдсон бэрхшээл, нөхцөл байдлыг хамгийн оновчтой даван туулах шийдлийг гаргахад ашиглах чадамж, туршлага эзэмшүүлэхэд чиглэнэ.</p>				
7	Эмэгтэйчүүдэд зориулсан богино хугацааны ур чадвар сургалт	Ажил, хөдөлмөр эрхлээгүй эмэгтэйчүүд, Гэртээ бага насны хүүхдээ асран	Танхимын сургалтыг нийслэлийн төвийн 6 дүүрэгт Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт “Эрхийн бичгийн сургалтын хөтөлбөр”-ийн дагуу, 21 аймаг, алслагдсан 3 дүүрэгт	Хүснэгт 1: Танхимын мэргэжлийн сургалтын нэг суралцагчид

	<p>хүмүүжүүлж буй эмэгтэйчүүд, Хөгжлийн бэрхшээлтэй эмэгтэйчүүд, Хувиараа хөдөлмөр эрхэлж буй эмэгтэйчүүд, Жирэмсэн, хөхүүл хүүхэдтэй эмэгтэйчүүд</p>	<p>аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага эрх бүхий сургалтын байгууллагатай гэрээний үндсэн дээр эрэлтэд үндэслэн зохион байгуулна.</p>	<p>ногдох зардлын жишиг хэмжээг мөрдөнө.</p>
<p>7.1. Хөдөлмөрийн зах зээлийн болон ажил олгогчийн эрэлтэд нийцүүлэн хөдөлмөр эрхлэх ур чадварт хийсэн үнэлгээнд үндэслэн мэргэжлийн болон цахим ур чадварыг богино хугацаанд эзэмшүүлэх хөдөлмөр эрхлэлтийн хосолсон (танхим, цахим) сургалтыг зохион байгуулна. Үүнд: 7.1.1. Цахим ур чадвар эзэмшүүлэх; 7.1.2. Мэргэжлийн ур чадвар нэмэгдүүлэх; 7.1.3. Хувь хүний хөгжил, харилцааны ур чадвар дээшлүүлэх.</p> <p>7.2. Сургалтыг мэргэшлийн 2 дугаар түвшний чадамжийг олгох сургалтын хөтөлбөрөөр зохион байгуулах бөгөөд үргэлжлэх хугацаа 3 долоо хоног, 7 хоногт 20 цагаас доошгүй цагийн хөтөлбөртэй байна.</p> <p>7.3. Төгсөлтийн үнэлгээг холбогдох журмын дагуу Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ судалгааны институт мэргэжлийн зөвлөл, сургалтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, чадамжийн гэрчилгээ олгоно.</p> <p>7.4. Сургалтын хөтөлбөрийг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээний судалгааны институтээр батлуулж, дүгнэлт гаргуулсан байна.</p> <p>7.5. Сургалтыг чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөрөөр зохион байгуулах бөгөөд суралцах хугацааг Боловсрол, соёл шинжлэн ухааны сайдын баталсан 2015 оны А/150 тушаалаар баталсан мэргэжлийн чиглэл, индекст нийцүүлэн тогтооно.</p> <p>7.6. Сургалтад хамрагдсан иргэдийг өөрийн үнэлгээгээр сургалтын өмнөх болон дараах ур чадварыг тодорхойлж, улирлаар захиргааны тоон мэдээллийн тайлан бэлтгэнэ (3-ХЭДХ-1В маягтын дагуу)</p>			

Анхаарах асуудал:

- Суурь ур чадварын сургалтын арга хэмжээнд Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн, ялангуяа нийгмийн халамжийн дэмжлэг, туслалцаа зайлшгүй шаардлагатай өрхийн хөдөлмөрийн насны бөгөөд хөдөлмөрийн чадвартай гишүүнийг түлхүү хамруулах бөгөөд 40 хувиас багагүй байна.
- Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтыг цахим болон танхимаар зохион байгуулж болох бөгөөд бүх нийтийн болон амралтын өдрүүдэд зохион байгуулахгүй.

Хориглох асуудал:

- Аж ахуй эрхлэлтийн сургалтыг төсвийг аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын ажилтан багшийн урамшуулал болон цалинд зарцуулахгүй.

Хүснэгт 1: Танхимын мэргэжлийн сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээ, төгрөгөөр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал	Мэргэжлийн чиглэл	Ажилгүй иргэн, сургууль завсардсан хөдөлмөрийн насанд хүрсэн хүүхэд, ажил олоход хүндрэлтэй иргэний сургалт		Ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэний сургалт	
		Ажлын 5 өдөрт ногдох зардлын дээд хэмжээ	Нийт зардлын дээд хэмжээ	Ажлын 5 өдөрт ногдох зардлын дээд хэмжээ	Нийт зардлын дээд хэмжээ
А. Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, ан агнуур	1. Үр тариа, тэжээлийн ургамал тариалах	26,700	160,000	21,300	128,000
	2. Фермерийн аж ахуй	26,700	160,000	21,300	128,000
	3. Төмс, хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ тариалах (Ногоочин)	26,700	160,000	21,300	128,000
	4. Ойн аж ахуй, мод бэлтгэх	23,300	140,000	18,700	112,000
	5. Малчин	23,300	140,000	18,700	112,000
	6. Бусад	23,300	140,000	18,700	112,000
Б. Уул уурхай, олборлолт	1. Машин механизм, төхөөрөмжийн оператор	46,700	280,000	37,300	224,000
	2. Машин механизм, төхөөрөмжийн засварчин	40,000	240,000	32,000	192,000
	3. Зүтгүүрийн машинч (Төмөр замын ажилтан)	40,000	240,000	32,000	192,000
	4. Цооног өрөмдөгч, адилтгах бусад ажилтан	36,700	220,000	29,300	176,000
	5. Далд ба ил уурхайчин	36,700	220,000	29,300	176,000
	6. Баяжуулагч	33,300	200,000	26,700	160,000
	7. Зам, засвар үйлчилгээний ажилтан	36,700	220,000	29,300	176,000
	8. Бусад	33,300	200,000	26,700	160,000
В. Боловсруулах үйлдвэр	1. Хөнгөн үйлдвэрлэлийн оёдол, эсгүүр	30,000	180,000	24,000	144,000
	2. Хөнгөн үйлдвэрлэлийн сүлжигч, нэхэгч, кительчин	30,000	180,000	24,000	144,000
	3. Хатгамал, эсгий, давуу урлал	26,700	160,000	21,300	128,000
	4. Арьс ширэн урлал	26,700	160,000	21,300	128,000
	5. Гутал үйлдвэрлэл (Монгол, Буриад гутал эсгэх, оёх)	26,700	160,000	21,300	128,000
	6. Гар урлал, бэлэг дурсгал	26,700	160,000	21,300	128,000
	7. Модон эдлэл буюу гэр ахуйн мужаан	30,000	180,000	24,000	144,000

	8. Жижиг эдлэл үйлдвэрлэл (Чөдөр, ногт г.м)	26,700	160,000	21,300	128,000
	9. Хүнсний боловсруулах үйлдвэрлэл (мах, сүү)	30,000	180,000	24,000	144,000
	10. Хоол үйлдвэрлэл, тогооч	30,000	180,000	24,000	144,000
	11. Талх нарийн боов	23,300	140,000	18,700	112,000
	12. Сүү цагаан идээ боловсруулах	23,300	140,000	18,700	112,000
	13. Бусад	23,300	140,000	18,700	112,000
Г. Барилга болон техникийн үйлчилгээ	1. Кран өргөгч цамхаг түүнтэй адилтгах машины оператор	36,700	220,000	29,300	176,000
	2. Засал, чимэглэл	40,000	240,000	32,000	192,000
	3. Өрөг угсрагч	40,000	240,000	32,000	192,000
	4. Бетон арматур	43,300	260,000	34,700	208,000
	5. Цахилгаанчин	40,000	240,000	32,000	192,000
	6. Гагнуурчин	40,000	240,000	32,000	192,000
	7. Сантехникч	40,000	240,000	32,000	192,000
	8. Барилгын мужаан	40,000	240,000	32,000	192,000
	9. Барилгын материал үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн оператор	40,000	240,000	32,000	192,000
	10. Шилчин	33,300	200,000	26,700	160,000
	11. Дээвэрчин	33,300	200,000	26,700	160,000
	12. Металл хийц бэлтгэгч, нимгэн төмөрчин	40,000	240,000	32,000	192,000
	13. Цахилгаан төхөөрөмжийн механикч (Тохируулагч)	40,000	240,000	32,000	192,000
	14. Агааржуулалт, агаар сэлгэлтийн механикч	36,700	220,000	29,300	176,000
	15. Үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн засварчин	33,300	200,000	26,700	160,000
	16. Хөдөө аж ахуй машин механизм, тоног төхөөрөмжийн механикч, засварчин	40,000	240,000	32,000	192,000
	17. Барилгын материал үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн засварчин	36,700	220,000	29,300	176,000
	18. Бусад	33,300	200,000	26,700	160,000
Д. Бөөний болон жижиглэн худалдаа, ахуйн болон	1. Автомашины засвар	26,700	160,000	21,300	128,000
	2. Гэр ахуйн цахилгаан хэрэгслийн засвар	26,700	160,000	21,300	128,000
	3. Дархан, мужаан, сийлбэр	23,300	140,000	18,700	112,000
	4. Телевизор, гар утасны засварчин	23,300	140,000	18,700	112,000
	5. Гутал засвар	23,300	140,000	18,700	112,000
	6. Жижиг эдлэлийн засварчин (Цүнх, цаг г.м)	20,000	120,000	16,000	96,000

засвар үйлчилгээ	7. Үсчин	26,700	160,000	21,300	128,000
	8. Гоо засал	26,700	160,000	21,300	128,000
	9. Зочид буудлын үйлчлэгч, үйлчилгээний ажилтан	23,300	140,000	18,700	112,000
	10. Гэрийн үйлчлэгч, асрагч	20,000	120,000	16,000	96,000
	11. Цэцэрлэгийн багшийн туслах ажилтан	23,300	140,000	18,700	112,000
	12. Аялал зуучлалын хөтөч, тайлбарлагч	23,300	140,000	18,700	112,000
	13. Худалдагч касс, нярав	23,300	140,000	18,700	112,000
	14. Зөөгч, Баармен	23,300	140,000	18,700	112,000
	15. Бусад	20,000	120,000	16,000	96,000
Е. Мэдээллийн технологи	1. Цахим ур чадвар (Мэдээлэл хайх, олж авах, Цахим орчинд бусадтай харилцах, Цахим контент бүтээх, Цахим орчинд аюулгүй байдлаа хангах)	20,000	120,000	16,000	96,000
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн (суралцагч)-д ногдох зардлын жишиг хэмжээ нь тухайн мэргэжлийн болон давтан сургалтын зардлын хэмжээг 30 (гучин) хувиар нэмэгдүүлэн тооцсонтой тэнцүү байна. ➤ Мэргэжлийн болон давтан сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээ тус бүрийн 30 (гучин) хувийг онолын хичээлд, 70 (далан) хувийг дадлагын хичээлд тус тус зарцуулна. ➤ Мэргэжлийн болон давтан сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээг “Хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтын үйл ажиллагаа”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа”-ны танхимын, хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалтын зардлын жишиг болгоно. ➤ Сургалтын зардлыг олгохдоо ажлын 5 хоногт ногдох зардлын дээд хэмжээгээр тооцон сургалтын ирцэд үндэслэн нийт зардлын дээд хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй. 					

Хүснэгт 2: Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээ, төгрөгөөр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал	Мэргэжлийн чиглэл	Ажилгүй иргэн, сургууль завсардсан хөдөлмөрийн насанд хүрсэн хүүхэд, ажил олоход хүндрэлтэй иргэний сургалт		Ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэний сургалт	
		Ажлын 5 өдөрт ногдох	Нийт зардлын	Ажлын 5 өдөрт ногдох	Нийт зардлын

		зардлын дээд хэмжээ	дээд хэмжээ	зардлын дээд хэмжээ	дээд хэмжээ
А. Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, ан агнуур	1. Газар тариалан, мал аж ахуйн үйлдвэрлэл, ан агнуур болон түүнд холбогдох туслах үйл ажиллагаа	75,000	450,000	52,500	315,000
	2. Ойн аж ахуй, мод бэлтгэх	62,500	375,000	43,800	262,800
	3. Бусад	56,300	337,800	39,400	236,400
Б. Уул уурхай, олборлолт	1. Машин механизм, төхөөрөмжийн оператор	97,500	585,000	68,300	409,800
	2. Машин механизм, төхөөрөмжийн засварчин	97,500	585,000	68,300	409,800
	3. Зүтгүүрийн машинч (Төмөр замын ажилтан)	90,000	540,000	63,000	378,000
	4. Цооног өрөмдөгч, адилтгах бусад ажилтан	97,500	585,000	68,300	409,800
	5. Далд ба ил уурхайчин	90,000	540,000	63,000	378,000
	6. Баяжуулагч	90,000	540,000	63,000	378,000
	7. Зам, засвар үйлчилгээний ажилтан	77,500	465,000	54,300	325,800
	8. Хүнд даацын тээврийн хэрэгслийн жолооч	82,500	495,000	57,800	346,800
	9. Бусад	75,000	450,000	52,500	315,000
В. Боловсруулах үйлдвэр	1. Хүнсний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл	60,000	360,000	42,000	252,000
	2. Нэхмэл, ёодол болон хувцас үйлдвэрлэл	60,000	360,000	42,000	252,000
	3. Арьс, арьсан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл	60,000	360,000	42,000	252,000
	4. Хэвлэх, дахин үйлдвэрлэх ажиллагаа	52,500	315,000	36,800	220,800
	5. Бусад	45,000	270,000	31,500	189,000
Г. Барилга болон техникийн үйлчилгээ	1. Кран өргөгч цамхаг түүнтэй адилтгах машины оператор	90,000	540,000	63,000	378,000
	2. Барилгын засал, чимэглэл	82,500	495,000	57,800	346,800
	3. Барилгын өрөг угсрагч	82,500	495,000	57,800	346,800
	4. Барилгын бетон арматур	90,000	540,000	63,000	378,000
	5. Барилгын цахилгаанчин	90,000	540,000	63,000	378,000
	6. Барилгын гагнуурчин	90,000	540,000	63,000	378,000
	7. Барилгын сантехникч	82,500	495,000	57,800	346,800
	8. Барилгын мужаан	82,500	495,000	57,800	346,800
	9. Барилгын материал үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн оператор	90,000	540,000	63,000	378,000
	10. Шилчин	82,500	495,000	57,800	346,800
	11. Дээвэрчин	82,500	495,000	57,800	346,800

	12. Металл хийц бэлтгэгч, нимгэн төмөрчин	82,500	495,000	57,800	346,800
	13. Цахилгаан төхөөрөмжийн механикч (Тохируулагч)	82,500	495,000	57,800	346,800
	14. Агааржуулалт, агаар сэлгэлтийн механикч	82,500	495,000	57,800	346,800
	15. Үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн засварчин	82,500	495,000	57,800	346,800
Д. Мэдээллийн технологи	1. Программ кодлогч	79,500	477,000	55,700	334,000
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн (суралцагч)-д ногдох зардлын жишиг хэмжээ нь тухайн үйлдвэрлэл дээрх сургалтын зардлын хэмжээг 30 (гучин) хувиар нэмэгдүүлэн тооцсонтой тэнцүү байна. ➤ Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээ тус бүрийн 20 (хорин) хувийг онолын хичээлд, 80 (наян) хувийг дадлагын хичээлд тус тус зарцуулна. ➤ Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээг “Хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтын үйл ажиллагаа”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа”-ны үйлдвэрлэл дээрх сургалтын зардлын жишиг болгоно. ➤ Сургалтын зардлыг олгохдоо ажлын 5 хоногт ногдох зардлын дээд хэмжээгээр тооцон сургалтын ирцэд үндэслэн нийт зардлын дээд хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй. 					

ЗУРГАА. САНХҮҮГИЙН ДЭМЖЛЭГ ҮЗҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

№	Арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зохион байгуулалт	Дэмжлэгийн хэмжээ
Иргэн, аж ахуй эрхлэгчид олгох санхүүгийн дэмжлэг				
1	Иргэнд олгох санхүүгийн дэмжлэг	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэн, Бичил үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч, Нөхөрлөл, хоршооны хэлбэрээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч, Мэргэжлийн сургалтын байгууллагын төгсөгчид	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага нь жил бүрийн 4 дүгээр сард багтаан, 8 дугаар сараас хойш төсөл сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулах ба санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах хүсэлт гаргасан иргэдийг бүртгэн төслүүдийг хүлээн авч сонгон шалгаруулна. Хоёрдугаар үе шатыг “Шарк танк” хэлбэртэй дүйцүүлэн зохион байгуулна.	5,000,000 - 10,000,000 хүртэлх төгрөг 5,000,000 төгрөгөөс бага хэмжээгээр авах бол хүсэлтээ бичгээр гаргана.
<p>1.1. Аж ахуй, бичил бизнес, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх хүсэлтэй 30 ба түүнээс дээш насны иргэн, мэргэжлийн боловсролын байгууллагын төгсөгчийн⁸ боловсруулсан ажлын байр бий болгох, хадгалах, хамгаалах зорилготой төслийг хэрэгжих үндэслэлийг харгалзан шалгаруулж, 10.0 хүртэл сая төгрөгийн эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэгийг 36 сарын хугацаатайгаар нэг удаа олгоно.</p> <p>1.2. Төслийг аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын даргын тушаалаар байгуулсан ажлын хэсэг сонгон шалгаруулах ба сонгон шалгаруулалтын үе шат бүрийг ил тод, нээлттэй иргэд, оролцогчдын оролцоог хангаж, шударга өрсөлдөх боломжийг бүрэн хангасан байдлаар зохион байгуулна. Ажлын хэсэг нь төрийн бус байгууллагын төлөөлөл, иргэний төлөөлөл, аймаг, дүүргийн жижиг дунд үйлдвэрлэл хариуцсан мэргэжилтэн, хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын мэргэжилтнүүдээс бүрдэнэ.</p> <p>1.3. Төсөл сонгон шалгаруулах үйл ажиллагааг дараах 2 үе шаттайгаар зохион байгуулна:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нэгдүгээр үе шатанд санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах хүсэлтэй иргэний боловсруулсан төсөл, эргэн төлөлтийн хуваарь, холбогдох бичиг баримтыг тухайн орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын даргын тушаалаар байгуулагдсан ажлын хэсэг зохион байгуулна. - Хоёрдугаар үе шатанд эхний шатанд шалгарсан төсөл бүхий иргэний аж ахуй эрхлэх, санхүүгийн дэмжлэгийг эргэн төлөх болон бусад нөөц боломжтой танилцаж, үнэлгээ хийх, төслийг хэрхэн амжилттай хэрэгжүүлэх талаар мэдээлэл солилцох, шаардлагатай бол хэлэлцүүлэг өрнүүлэх зэрэг арга замаар иргэдэд ил тод, нээлттэй байдлаар шалгаруулалтыг хийнэ. Мөн төслийн санал ирүүлсэн иргэн өөрийн төслийг ажлын хэсэг болон ажлын хэсгийн үйл ажиллагааг хянаж байгаа иргэдийн төлөөлөлд танилцуулж болно. Тухайн төслийн ажлын байр, тоног төхөөрөмжтэй газар дээр танилцаж, дүгнэлт гаргана. 				

⁸ Иргэнд олгох санхүүгийн дэмжлэгийг төгсөгч хувиараа хөдөлмөр эрхлэх тохиолдолд тухайн орон нутагт санхүүгийн дэмжлэг олгох зорилгоор хуваарилсан хөрөнгийн 2 хувиас хэтрэхгүй хөрөнгийг зарцуулж болно.

- 1.4. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг авахыг хүссэн иргэн бусадтай хамтран аж ахуй эрхлэх нь нээлттэй бөгөөд энэ тохиолдолд үйл ажиллагаа эрхлэх төсөл, төлөвлөгөөндөө хамтран ажиллах иргэдийн оролцоог тусгана.
- 1.5. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг хүссэн иргэн өөрийн харьяалах аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад дараах бичиг баримтыг бүрдүүлж хандана:
 - 1.5.1. Санхүүгийн дэмжлэг хүссэн тухай өргөдөл;
 - 1.5.2. Иргэний өөрийн болон хамтран ажиллах бусад иргэдийн иргэний үнэмлэхийн хуулбар;
 - 1.5.3. Аж ахуй, бичил бизнес эрхлэх үйл ажиллагааны төсөл, төлөвлөгөө.
- 1.6. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тодорхой чиглэл харгалзахгүйгээр зохион байгуулна. Шаардлагатай бол ижил төрлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг бүлэглэн шалгаруулалтыг зохион байгуулна.
- 1.7. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд зарцуулах нийт хөрөнгийн 70 хүртэл хувийг 4 дүгээр сард багтаан, үлдсэн 30 хувийг 8 дугаар сараас хойш тус тус зарцуулахаар төлөвлөж, холбогдох арга хэмжээг зохион байгуулна.
- 1.8. Ажлын хэсэг иргэний хэрэгжүүлэх төслийн бодит төсөвт өртгийг санхүүжүүлэх зарчим баримтална.
- 1.9. Иргэдээс ирүүлсэн төслийг шалгаруулахдаа хэрэв өөрийн эзэмшсэн мэргэжлийн дагуу буюу хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалтын хүрээнд эзэмшсэн мэргэжлийн дагуу үйл ажиллагаа эрхлэхээр хүсэлт ирүүлсэн бол давуу тал болно. Энэ тохиолдолд хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалтын чадамжийн гэрчилгээг үндэслэл болгоно.
- 1.10. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгийн төлөлтийг гэрээний дагуу иргэнээр төлүүлж, хяналт тавих ба эргэн төлөлтийг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих санд төвлөрүүлнэ.
- 1.11. Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгийг иргэнд олгохдоо хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бусад хөтөлбөр, төслийн санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд хамрагдсан хүнд давхардуулан олгохгүй.
- 1.12. Санхүүгийн дэмжлэг авахаар шалгарсан иргэнтэй тухайн аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага гэрээ байгуулж, эргэн төлөлтийг хариуцан ажиллана.

2	Финтекээр богино хугацааны эргэлтийн хөрөнгийн дэмжлэг олгох	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэн, Бичил үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч, Нөхөрлөл, хоршооны хэлбэрээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч (Хамрах хүрээнд заасан зээлийн мэдээллийн нэгдсэн санд хугацаа хэтэрсэн зээлийн өргүй иргэн, аж ахуйн нэгж ажлын байр бий болгох, хадгалах, хамгаалах зорилгоор хамрагдаж болно.)	Санхүүгийн дэмжлэгийг техник технологи ашиглан (fintech) автоматжуулж, орчин үеийн шинэлэг хэлбэрээр олгох арга хэмжээг Улаанбаатар, Дархан хотуудад зохион байгуулна.	400,000 - 1,000,000 төгрөг
---	--	--	--	----------------------------

- 2.1. Богино хугацааны эргэлтийн хөрөнгийн дэмжлэгийг 400.0 мянган төгрөгөөс эхлэн 1 сар хүртэл хугацаатай олгох бөгөөд хугацаандаа зээлийг эргэн төлсөн тохиолдол бүрд зээл авах боломжит хэмжээг нэмэгдүүлж, 1.0 хүртэл сая төгрөгт хүргэнэ.
- 2.2. Дэмжлэгийг хэмжээг дараах байдлаар нэмэгдүүлнэ. Эхний удаа 400.0 мянга, хоёрдахь удаа 600.0 мянга, гуравдахь удаа 800.0 мянга, дөрөвдэх удаа 1.0 сая төгрөг хүртэл нэмэгдүүлэн олгох зарчмыг баримтлана.
- 2.3. Арга хэмжээг Улаанбаатар хотод нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, Дархан хотод аймгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага (финтек) ашиглан цахим хэлбэрээр дамжуулан олгох санхүүгийн байгууллагатай байгуулах гэрээний үндсэн дээр хамтран зохион байгуулна.
- 2.4. Арга хэмжээг нэгдсэн удирдлагаар хангаж, гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар хариуцна.
- 2.5. Жижиг зээл, эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэд түүнчлэн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдаагүй аж ахуй, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэд энэхүү финтек богино хугацааны эргэлтийн хөрөнгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд хамрагдаж болно.

Малчдыг малжуулах

3	Малгүй болон цөөн малтай малчин өрхийг малжуулах санхүүгийн дэмжлэг олгох	Хөдөө, орон нутагт шилжин суурьших хүсэлтэй малчин өрх, Малгүй болон цөөн малтай өрх	21 аймаг, нийслэлийн алслагдсан 3 дүүргийн хөдөлмөрийн чадвартай 18-45 насны 2-оос доошгүй гишүүнтэй, малгүй болон бог малд шилжүүлснээр 200 хүртэл толгой малтай малчин өрхийг малжуулах санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд хамруулна.	4,000,000 төгрөг 5,000,000 төгрөг
---	---	---	---	--

- 3.1. Арга хэмжээг тухайн аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага зохион байгуулна.
- 3.2. Малгүй болон 200 хүртэл толгой бог малтай мал маллах хүсэлтэй өрхийг хамруулан 5.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийг мал худалдан авах зориулалтаар зарцуулна.
- 3.3. Санхүүгийн дэмжлэгийг мал худалдан авч өгснөөс хойш 36 сарын дотор хуваарийн дагуу 100 хувь буцаан мөнгөн хэлбэрээр төлнө. Малчин өрхийн өөрийн боломжид тулгуурлан боловсруулсан “Эргэн төлөлт хийх төлөвлөгөө”-г малчин өрх, Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага болон сум, хорооны Засаг дарга нарын гурвалсан гэрээнд хавсаргана.
- 3.4. Арга хэмжээнд хамрагдах малчин өрхийг сум, хорооны Амьжиргааг дэмжих зөвлөлийн саналыг үндэслэн аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага сонгож, гэрээ байгуулж ажиллах бөгөөд гэрээнд эргэн төлөлтийн хуваарийг иргэний хүсэлтийг үндэслэн тогтоож, хавсаргана;
- 3.5. Арга хэмжээнд дараах шаардлагыг хангасан малчин өрхийг хамруулна:
 - 3.5.1. Арга хэмжээнд хамруулах хүсэлт гаргасан байх;
 - 3.5.2. 18-45 насны 2-доошгүй гишүүнтэй (бусад насны гишүүдийн тоо хамаарахгүй бөгөөд тайлангийн маягтад бусад гишүүдийн тоог тусгана.) малчин өрх байх;
 - 3.5.3. Хамрагдах малчин өрх нь малжуулах арга хэмжээнд хамрагдахдаа боловсруулсан төлөвлөгөө, төсөлтэй байх;
 - 3.5.4. Эргэн төлөлтийг хийх хуваарийг тусгасан төлөвлөгөө гаргасан байх.

3.6. Эргэн төлөлтийг аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих дэд санд төвлөрүүлнэ.
 3.7. Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага мал худалдан авч өгөх үйл ажиллагааг хуулийн дагуу нээлттэй, ил тод зохион байгуулах бөгөөд худалдан авч байгаа малын үнэ зах зээлийн дундаж үнээс илүүгүй байна.

4	Өрхийг гэрээт малчнаар ажиллуулах	Хөдөө, орон нутагт шилжин суурьших хүсэлтэй малчин өрх, Малгүй болон цөөн малтай өрх	Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага Улаанбаатар хотод оршин сууж байгаад хөдөөд, аймгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага аймгийн төвд оршин сууж байгаад хөдөөд шилжин суурьшиж, мал маллах хүсэлтэй өрхийг гэрээт малчнаар ажилд зуучилж, 2 жилийн хугацаанд тогтвортой ажлын байраар хангаж, орлоготой болгох арга хэмжээг зохион байгуулна.	-Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг - 4,000,000 төгрөг, -Орон нутаг руу нүүхэд олгох нэг удаагийн санхүүгийн дэмжлэг (20-200 км – 150.000 төгрөг, 201-350 км – 350,000 төгрөг, 351 км –ээс дээш 500,000 төгрөг) -Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн олгох нэг сард ногдох зардлын хэмжээ (Ажил олгогч малчин-12.5% буюу 68,750 төгрөг, Гэрээт малчин 11.5% буюу 63,250 төгрөг) нийт 132,000 төгрөг
---	-----------------------------------	---	---	--

4.1. Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага Улаанбаатар хот болон аймгийн төвөөс суманд, сум хооронд шилжин суурьшиж, мал маллах хүсэлтэй өрхийг гэрээт малчнаар ажилд зуучилж, 2 жилийн хугацаанд тогтвортой ажлын байраар хангаж, орлоготой болгох арга хэмжээг зохион байгуулна.
 4.2. Гэрээт малчнаар ажилд зуучилж, 2 жилийн хугацаанд тогтвортой ажиллуулах нөхцөлтэй малжуулах 4.0 хүртэл сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгож болно. Санхүүгийн дэмжлэгийг мал худалдан авах зориулалтаар зарцуулах ба 24 сарын хугацаанд эргэн төлөх нөхцөлтэй байна.
 4.3. Гэрээт малчин өрхийг малжуулах санхүүгийн дэмжлэг олгохыг гэрээт малчин өрхийг ажиллуулах ажил олгогч малчин зөвшөөрсөн байх ба энэ тухай гэрээт малчин өрхийн 2 гишүүнтэй байгуулах гэрээнд тусгана. Ажил олгогч малчин мал худалдан авч өгөхөд дэмжлэг үзүүлж болно.
 4.4. Гэрээт малчин өрх малчинтай байгуулсан гэрээг өөрийн буруугаас болж цуцлах тохиолдолд малжуулах санхүүгийн дэмжлэгийг буцаан төлж барагдуулна. Харин малчин ажил олгогчийн буруутай үйлдлээс болж гэрээ цуцлагдах тохиолдолд аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн

- байгууллага нөхцөл байдлыг судалж, гэрээний дагуу төлж барагдуулах, эсхүл тухайн цаг үед шууд төлж барагдуулах талаар шийдвэр гаргана. Энэ тухайг холбогдох гэрээнүүдэд тусгана.
- 4.5. Гэрээт малчин өрхийг ажиллуулах малчин нь бог малд шилжүүлснээр 600 болон түүнээс дээш тооны малтай, гэрээгээр мал маллах өрхийг авч ажиллуулах хүсэлт гаргасан малчин байна.
- 4.6. Аймаг, дүүрэг (алслагдсан 3 дүүрэг)-ийн гэрээт малчин авч ажиллуулах малчны (600 болон түүнээс дээш малтай) бүртгэл, судалгааг тухайн аймаг, дүүргийн сум, хорооны хөдөлмөр эрхлэлт, халамжийн асуудал хариуцсан ажилтан, Засаг даргын тамгын газар, багийн Засаг даргатай хамтран оны эхний улиралд багтаан гаргаж, аймаг, дүүргийнхээ Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад, Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага Нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хүргүүлнэ.
- 4.7. Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, сум, хорооны хөдөлмөр эрхлэлт, халамжийн асуудал хариуцсан ажилтан нь хамтран малчин ажил олгогчид гэрээт малчнаар ажиллах өрхийн бүртгэл, судалгааг танилцуулах, сонголт хийлгэх, сонгосон гэр бүлтэй холбогдох, харилцан тохиролцож гэрээ байгуулах, сургалтад хамруулах зэрэг зуучлалын үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
- 4.8. Нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага хөдөлмөрийн болон хөлсөөр ажиллах гэрээний ерөнхий загвар, дөрвөлсөн гэрээний ерөнхий загвар (ажил олгогч малчин, гэрээт малчин өрх, аймгийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, сумын Засаг даргын тамгын газар), малчин ажил олгогч, гэрээт малчин гэр бүлийг бүртгэх судалгааны маягыг тус тус батална.
- 4.9. Нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага төслийн хэрэгжилтийн тайлангийн маягт, гэрээт малчин өрхийн гишүүдийг сургах сургалтын хөтөлбөрийг батална. Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага батлагдсан хөтөлбөрийн дагуу сургалтыг зохион байгуулна. Гэрээт малчин өрхийн гишүүдэд хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа, сургалтыг холбогдох хөтөлбөр, гарын авлагын дагуу зохион байгуулна.
- 4.10. Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, хэлтэс сум, хороо, багийн Засаг дарга, хөдөлмөр эрхлэлт, халамжийн асуудал хариуцсан ажилтан арга хэмжээний хэрэгжилтийн явц, үр дүнд эрх үүргийнхээ хүрээнд хяналт тавьж ажиллана.
- 4.11. Гэрээт малчин өрх нь 18-59 насны хөдөлмөрийн чадвартай 2-оос доошгүй гишүүнтэй, гэр бүлээрээ хөдөөд шилжин суурьшиж, 2-оос доошгүй жил гэрээт малчнаар ажиллах нөхцөлийг зөвшөөрч хүсэлт гаргасан, тухайн хаягтаа 1 жилийн хугацаанд оршин суусан байна.
- 4.12. Ажил олгогч малчин нь гэрээт малчин өрхийн 2 гишүүнийг сард хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс дээгүүр үндсэн цалинтай байхаар харилцан тохиролцож, Хөдөлмөрийн тухай хуульд нийцүүлэн гэрээ байгуулж, цалинжуулж ажиллуулна.
- 4.13. Ажил олгогч малчин болон гэрээт малчин өрхийн гишүүдийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухай бүр тухайн жилд хуваарилагдсан хөрөнгөөс нөхөн төлж хөнгөлөлт үзүүлнэ.
- 4.14. Гэрээт малчин өрхийн гишүүд нь тухайн оршин суух газартаа түр шилжүүлэг хийлгэх болон нийгмийн даатгалын дэвтэр авах зэрэг холбогдох бусад зардлыг өөрөө хариуцна;
- 4.15. Гэрээт малчин өрхийн орон нутаг руу нүүх зардлыг суурьших сумын замын уртаас хамааруулан тооцож, 50-200 км-т 150.0 мянган төгрөг, 201-350 км-т 350.0 мянган төгрөг, 351 км-ээс дээш 500.0 мянган төгрөгийн дэмжлэгийг нэг удаа олгоно.
- 4.16. Гэрээт малчин өрхийн хүсэлтээр гэрээт малчнаар 2 жилийн хугацаанд тогтвортой ажиллуулах нөхцөлтэйгөөр малжуулах санхүүгийн дэмжлэг олгож болно.

Гарааны бизнес эрхлэгч залуучуудад санхүүгийн дэмжлэг олгох				
5	Гарааны бизнесийн санааг баяжуулах, өрсөлдүүлэх, хөгжүүлэх зэрэг арга хэмжээг бизнесийн зөвлөх (ментор) арга хэмжээ	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд заасан Монгол Улсын иргэн; 15-34 насны ажилгүй, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа залуучууд; Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын суралцагчид, их, дээд сургууль, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага төгсөөд 3 хүртэл жил болж байгаа, эзэмшсэн мэргэжлээрээ ажилласан туршлагагүй ажил хайж буй залуучууд; “Оролцоо” төслийн төгсөгчид	Гарааны бизнес санааг баяжуулах, өрсөлдүүлэх, бүлгээр ажиллаж ирээдүйтэй санааг бизнесийн зөвлөх (ментор)-ийн туслалцаатайгаар хөгжүүлэх, шилдэг гарааны бизнесийг сонгон шалгаруулах, шалгарсан “Старт-Ап”-ын үйл ажиллагааг дэмжих арга хэмжээг зохион байгуулах ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагатай гэрээний үндсэн дээр зохион байгуулна.	Зардлын дээд хэмжээ – төвийн 6 дүүрэгт 12,000,000 хүртэл, аймаг болон алсын 3 дүүрэгт 6,000,000 хүртэл төгрөг (1 шилдэг гарааны бизнесийг сонгон шалгаруулан, менторийн үйлчилгээ үзүүлэх зардал нь 6,000,000 хүртэл төгрөг байна.)
<p>5.1. Мэргэжлийн байгууллага дараах дараалал бүхий арга зүй, агуулгаар сургалт, арга хэмжээг зохион байгуулна:</p> <p>5.1.1. Бизнесийн санаа, бизнесийн санаагаа хөгжүүлэх оролцоонд тулгуурласан сургалт;</p> <p>5.1.2. Загварчлах сэтгэлгээ (design thinking) буюу бизнес загвар боловсруулах сэтгэлгээний сургалт;</p> <p>5.1.3. Бизнес модель хавтан (business model canvas) ашиглах сургалт;</p> <p>5.1.4. Гарааны бизнесээ эхлүүлэх (Start-up weekend) – Гарааны бизнес санааг баяжуулах, өрсөлдүүлэх, багаар ажиллаж ирээдүйтэй санааг менторын туслалцаатайгаар хөгжүүлэх, гарааны бизнесийг сонгон шалгаруулах 54 цагийн үйл ажиллагаа;</p> <p>5.1.5. Бэлтгэл хурдасгуур (Pre-accelerator) – Ментор 5 долоо хоногийн турш үргэлжлэх 5 удаагийн хөгжүүлэх, бойжуулах;</p> <p>5.1.6. Хөрөнгө оруулагчид, олон нийтэд төслөө танилцуулах өдөр (Demo day).</p>				
6	Шилдэг гарааны бизнес эрхлэгч залуу болон залуучуудын багийг өрсөлдөөний зарчмаар шалгаруулж, санхүүгийн дэмжлэгийг аймаг, дүүргийн шилдэг гарааны бизнест олгох	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд заасан Монгол Улсын иргэн; 15-34 насны ажилгүй, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа залуучууд; Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын суралцагчид, их, дээд	Аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага нь тухайн жилийн 3 дугаар улиралд багтаан зохион байгуулна.	Эргэн төлөгдөх нөхцөлгүй – 10,000,000 төгрөг

	<p>сургууль, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага төгсөөд 3 хүртэл жил болж байгаа, эзэмшсэн мэргэжлээрээ ажилласан туршлагагүй ажил хайж буй залуучууд; “Оролцоо” төслийн төгсөгчид</p>		
<p>6.1. Аймагт аймгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, Улаанбаатар хотод Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага шинэ технологи, инновац бүхий шинэлэг санал, санаачлаг гаргаж, аж ахуй эрхлэх төсөл боловсруулсан шилдэг “Старт-Ап” залуу, эсхүл залуучуудын багийг шалгаруулж, 10.0 сая төгрөгийн эргэн төлөх нөхцөлгүй санхүүгийн дэмжлэгийг олгоно.</p> <p>6.2. Тэргүүн туршлага, шинэ технологид суурилсан шинэлэг бизнес санаа бүхий “Старт-Ап”-г сонгон шалгаруулах арга хэмжээг аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага дараах байдлаар зохион байгуулна:</p> <p>6.2.1. Залуучуудын гарааны бизнесийг сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийг аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага тус бүрд холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллагын төлөөллийг оролцуулан байгуулна.</p> <p>6.2.2. Аймгийн ажлын хэсэг тухайн аймагт шилдэг “Старт-Ап”-ыг, нийслэлийн ажлын хэсэг дүүргүүдэд шилдэг “Старт-Ап”-ыг сонгон шалгаруулна.</p> <p>6.2.3. Аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага болон сум, хорооны хөдөлмөрийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн гарааны бизнес эхлүүлэх зорилгоор сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлтэй залуу, эсхүл залуучуудын бүлэгт арга хэмжээг зарлан мэдээлж, залуучуудыг бүртгэнэ.</p> <p>6.2.4. Бүртгүүлсэн залуу, эсхүл залуучуудын бүлэгт гарааны бизнесийн боломж, сонгон шалгаруулалтын талаар мэдээлэл өгч, гарааны бизнесийн таатай орчин бүрдүүлэх талаар сургалт, дараагийн шатанд аж ахуй эрхлэлт, бизнес загвар боловсруулах сэтгэлгээний сургалт зэргийн урьдчилан зохион байгуулж болно.</p> <p>6.2.5. Гарааны бизнес санааг баяжуулах, өрсөлдүүлэх, багаар ажиллаж ирээдүйтэй санааг бизнесийн зөвлөх (ментор)-ийн туслалцаатайгаар хөгжүүлэх, шилдэг гарааны бизнесийг сонгон шалгаруулах 54 цагийн арга хэмжээг 3 өдөр (Сүүлийн 2 өдөр нь хагас, бүтэн сайн) зохион байгуулахаар сонгогдсон мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагатай байгуулсан гэрээний үндсэнд хэрэгжүүлнэ.</p> <p>6.2.6. Шалгарсан залуу, эсхүл залуучуудын бүлгийн үйл ажиллагаа тогтворжиж, бизнесийн ашгаа хүртэж эхэлтэл бизнесийн зөвлөх (ментор)-үүдтэй хамтарч, гэрээний үндсэн дээр дэмжлэг үзүүлж ажиллана.</p> <p>6.2.7. Шалгарсан залуу, эсхүл залуучуудын бүлэгтэй аймаг, нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага гарааны дэмжлэг олгох тухай гэрээ байгуулж, хамтран ажиллана.</p> <p>6.2.8. Сонгон шалгаруулалтад эхний байранд орсон залуу, эсхүл залуучуудын бүлгийг багцлан баг болгож, 5 долоо хоногийн бизнес хурдасгуурын үйлчилгээнд хамруулж шинэлэг бизнес санаагаа хэрэгжүүлэх боломжтой нь нотлогдсон багуудад жижиг зээлийн үйлчилгээнд хамруулах арга хэмжээ үзүүлж болно.</p>			

7	Улсын хэмжээний гарааны бизнесүүдийг өрсөлдөөний зарчмаар шалгаруулж, эргэн төлөх нөхцөлгүйгээр олгох	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд заасан Монгол Улсын иргэн;	Улсын хэмжээний шилдэг “Старт-Ап”-ийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар тухайн жилийн 2 дугаар улиралд багтаан зохион байгуулна.	Эргэн төлөгдөх нөхцөлгүй - 1 дүгээр байр (нэг баг) 20,000,000 төгрөг, 2 дугаар байр (хоёр баг) 17,000,000 төгрөг, 3 дугаар байр (гурван баг) 15,000,000 төгрөг
<p>7.1. Улсын хэмжээний шилдэг “Старт-Ап”-ийг зохион байгуулахдаа Олон улсын хэмжээнд хэрэгждэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн хөтөлбөр, арга зүйн эрх бүхий байгууллагатай хамтарч болно.</p> <p>7.2. Улсын хэмжээний шилдэг “Старт-Ап”-аар шалгарсан залуу, эсхүл залуучуудын баг нь аймаг, нийслэлийн эргэн төлөх нөхцөлгүй санхүүгийн дэмжлэгт давхардан хамрагдахгүй.</p> <p>7.3. Улсын хэмжээний шилдэг “Старт-Ап” арга хэмжээнд оролцож, шалгарсан бизнес санаа, бизнесийг сурталчлах зорилгоор реалити шоу зохион байгуулж болно.</p>				
8	Ахмадын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих санхүүгийн дэмжлэг	Аж ахуй, өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх зорилготой ахмад настан	Ахмад настны төслийн тавигдах шаардлагыг холбогдох мэдээллийн хамт нийтэд ил тод зарлан мэдээлж, 2 дугаар улиралд багтаан зохион байгуулах ба аймаг, нийслэл, дүүргүүд тус бүрд төслийг сонгон шалгаруулна.	-Эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг - 5,000,000 хүртэл төгрөг, -4,000,000 төгрөгөөс бага хэмжээгээр авах бол хүсэлтээ бичгээр гаргана.
<p>8.1. Ахмад нь аж ахуй болон өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх зорилгоор боловсруулсан төслөө харьяа аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад ирүүлэх ба төсөлд олгох эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ 5.0 хүртэл сая төгрөг байна.</p> <p>8.2. Санхүүгийн дэмжлэг нь 24 сарын дотор 100 хувь эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй байх бөгөөд эргэн төлөлтийн хуваарийг иргэний саналыг үндэслэн тогтоож, холбогдох гэрээнд тусгана.</p> <p>8.3. Төсөлд хамрагдах хүсэлтэй ахмад настан оршин суух харьяаллын дагуу Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгүүлэхэд дараах бичиг баримтыг бүрдүүлнэ.</p> <p>8.3.1. Төслийг хэрэгжүүлэх тухайн сум, хорооны Засаг даргын тодорхойлолт;</p> <p>8.3.2. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хүсэлт;</p>				

- 8.3.3. Иргэний үнэмлэхийн хуулбар;
 8.3.4. Аж ахуй болон өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх хугацаа, гарах үр дүн, санхүүжилтийн тооцоо болон бусад шаардлагатай зүйлийг тусгасан төсөл, төлөвлөгөөтэй байх;
 8.3.5. Бусад шаардлагатай лавлагаа.

Ажил олгогчийг дэмжих

9	Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгүүлснээс хойш ажил идэвхтэй хайж байгаа, 6 сараас дээш хугацаагаар ажил олж чадаагүй иргэнийг ажилд авч, 12 сараас доошгүй хугацаагаар байнгын ажлын байраар хангасан ажил олгогчид хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 12 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний урамшууллыг ажлын байны тоогоор тооцож нэг удаа олгох.	Ажил идэвхтэй хайж байгаа, 6 сараас дээш хугацаагаар ажил олж чадаагүй иргэн	Ажил олгогчийн урамшуулал, санхүүгийн дэмжлэг олгох тухай гэрээг ажлын байраар хангагдаж байгаа иргэний байнгын оршин суугаа аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага ажил олгогчтой байгуулж, санхүүжилтийг олгоно.	2022 оны хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 420,000 төгрөг, 2023 оны хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 550,000 төгрөг
---	---	--	---	---

- 9.1. “Ажил олгогч” нь улсын бүртгэлийн болон татвар, нийгмийн даатгал, хөдөлмөр эрхлэлтийн бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэлтэй, нэг буюу түүнээс дээш ажилтныг хөдөлмөрийн гэрээний үндсэн дээр авч байнгын ажлын байранд ажиллуулж буй аж ахуйн нэгж, байгууллага, нөхөрлөл, хоршооны удирдлага байна.
- 9.2. Ажил олгогчийн урамшуулал, санхүүгийн дэмжлэгийг авахаар гэрээ байгуулсан ажил олгогч урамшууллаа авахдаа дараах бичиг баримтыг бүрдүүлж холбогдох байгууллагад хандана:
- 9.2.1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар;
 - 9.2.2. Ажил олгогч, ажилтны хүсэлт;
 - 9.2.3. Ажилтны иргэний үнэмлэхийн хуулбар;
 - 9.2.4. Ажилтан зорилтот бүлгийн иргэн мөн болохыг нотолсон баримт бичиг, тодорхойлолт;
 - 9.2.5. Хөдөлмөрийн болон бусад гэрээний хуулбар;
 - 9.2.6. Ажилтны нийгмийн даатгалын дэвтрийн хуулбар, эсхүл НДШ төлсөн тухай ТҮЦ машины тодорхойлолт;
 - 9.2.7. Ажил олгогчийн хүн амын орлогын болон нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн татвар шимтгэлийн өргүй талаарх тодорхойлолт;
 - 9.2.8. Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагатай байгуулсан гэрээ;

<p>9.2.9. Ажилтны цалингийн картын хуулга; 9.2.10. Бусад.</p> <p>9.3. Ажил олгогчийн дэмжлэгийг зорилтот бүлгийн иргэнийг ажлын байраар хангаж, тасралтгүй 12 сар буюу түүнээс дээш хугацаагаар ажиллуулсан, цаашид үргэлжлүүлэн ажиллуулах ажил олгогчид олгоно. (тасралтгүй 12 сар ажилласан боловч ажлаасаа гарсан иргэний тухайд ажил олгогчид дэмжлэг олгохгүй)</p> <p>9.4. Ажил олгогч хамрах хүрээнд заасан иргэнийг ажлын байраар хангах тухайгаа тухайн иргэний харьяалах аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад мэдэгдэн гэрээг байгуулж, холбогдох урамшууллыг авна.</p> <p>9.5. Ажил олгогч нь ажлын байраар хангасан иргэнийг нийгмийн даатгалд хамруулж, цалин, хөлсийг олгон шаардлагатай баримт бичгийг бүрдүүлнэ.</p> <p>9.6. Урамшууллыг олгохдоо хөдөлмөрийн хөлсний хэмжээг мөрдлөг болгон тухайн онд харгалзах байдлаар тооцно.</p>				
10	<p>Хөдөлмөрийн насанд хүрээд асрамжийн газраас гарсан болон хорих ангиас суллагдсан (Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.7) иргэнийг үйлдвэрлэл дээрээ дадлагажуулан үндсэн ажилтнаар нэг жилээс доошгүй хугацаагаар үргэлжлүүлэн байнгын ажлын байраар хангаж байгаа ажил олгогчид дадлагын хугацааны сургалтын зардлыг нөхөн олгож, нэг жилийн цалин хөлстэй тэнцэх хэмжээний санхүүгийн дэмжлэгийг бий болгосон байнгын ажлын байраар тооцож, ажил олгогчид нэг удаа олгох</p>	<p>Хөдөлмөрийн насанд хүрээд асрамжийн газраас гарсан болон хорих ангиас суллагдсан иргэн</p>	<p>Ажил олгогчийн урамшуулал, санхүүгийн дэмжлэг олгох тухай гэрээг ажлын байраар хангагдаж байгаа иргэний байнгын оршин суугаа аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага ажил олгогчтой байгуулж, санхүүжилтийг олгоно.</p>	<p>Ажил олгогчид санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээний нэг сарын цалингийн дээд хэмжээ 600,000 төгрөг</p>
<p>10.1. Ажил олгогчийн урамшуулал, санхүүгийн дэмжлэгийг авахаар гэрээ байгуулсан ажил олгогч урамшууллаа авахдаа дараах бичиг баримтыг бүрдүүлж холбогдох байгууллагад хандана:</p> <p>10.1.1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар;</p> <p>10.1.2. Ажил олгогч, ажилтны хүсэлт;</p> <p>10.1.3. Ажилтны иргэний үнэмлэхийн хуулбар;</p>				

<p>10.1.4. Ажилтан зорилтот бүлгийн иргэн мөн болохыг нотолсон баримт бичиг, тодорхойлолт;</p> <p>10.1.5. Хөдөлмөрийн болон бусад гэрээний хуулбар;</p> <p>10.1.6. Ажилтны нийгмийн даатгалын дэвтрийн хуулбар, эсхүл НДШ төлсөн тухай ТҮЦ машины тодорхойлолт;</p> <p>10.1.7. Ажил олгогчийн хүн амын орлогын болон нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн татвар шимтгэлийн өргүй талаарх тодорхойлолт;</p> <p>10.1.8. Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагатай байгуулсан гэрээ;</p> <p>10.1.9. Ажилтны цалингийн картын хуулга;</p> <p>10.1.10. Бусад.</p> <p>10.2. Ажил олгогчийн дэмжлэгийг зорилтот бүлгийн иргэнийг ажлын байраар хангаж, тасралтгүй 12 сар буюу түүнээс дээш хугацаагаар ажиллуулсан, цаашид үргэлжлүүлэн ажиллуулах ажил олгогчид олгоно. (тасралтгүй 12 сар ажилласан боловч ажлаасаа гарсан иргэний тухайд ажил олгогчид дэмжлэг олгохгүй)</p> <p>10.3. Ажил олгогч хамрах хүрээнд заасан иргэнийг ажлын байраар хангах тухайгаа тухайн иргэний харьяалах аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад мэдэгдэн гэрээг байгуулж, холбогдох урамшууллыг авна.</p> <p>10.4. Ажил олгогч нь ажлын байраар хангасан иргэнийг нийгмийн даатгалд хамруулж, цалин, хөлсийг олгон шаардлагатай баримт бичгийг бүрдүүлнэ.</p> <p>10.5. Иргэнийг үйлдвэрлэл дээрээ дадлагажуулан ажлын байраар хангасан тохиолдолд Үйлдвэрлэл дээрх сургалтын зардлын жишиг хэмжээгээр тооцон 1 хүртэлх сургалтын зардлыг холбогдох баримтыг үндэслэн нөхөн олгож болно.</p>				
11	Түрээсийн дэмжлэг үзүүлэх	Жижиг зээл, эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэн, аж ахуйн нэгж	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага	Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлэх нэг сарын зардлын дээд хэмжээ - Улаанбаатар хот 250,000 төгрөг, Аймгийн төв 200,000 төгрөг, Сумын төв 150,000 төгрөг
<p>11.1. Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар 6 болон түүнээс дээш сарын хугацаагаар ажлын байр түрээслэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас жижиг зээл, эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэн, аж ахуйн нэгжид түрээсийн гэрээ, холбогдох баримт бичиг, нөхцөл байдлыг газар дээр нь үнэлсэн үнэлгээнд үндэслэн тухайн жилийн 6 хүртэл сарын хугацааны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлтийг төлбөр төлсөн баримтаар нөхөн олгоно.</p> <p>11.2. Түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлтийг холбогдох баримт бичиг, түрээсийн гэрээг үндэслэн нөхцөл байдлыг газар дээр нь үнэлгээ хийж, тодорхойлсны үндсэн дээр улиралд нэг удаа нөхөн олгоно. Түрээсийн төлбөрийг нөхөн олгохдоо тухайн төлбөрийг төлсөн баримтыг үндэслэнэ.</p> <p>11.3. Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн дэмжлэг авсан иргэн, аж ахуйн нэгж тухайн иргэдийн ажлын байрыг хадгалах үүрэг хүлээх бөгөөд энэ тухайг холбогдох гэрээнд тусгаж, зохион байгуулагч талтай байгуулна.</p>				

<p>11.4. Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлтийг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чиглэлээр ажлын байр түрээсэлж байгаа Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгодог зээл, санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах шийдвэр гаргасан иргэдэд үзүүлнэ.</p> <p>11.5. Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлтийг тухайн ондоо багтааж дээд тал нь 6 сарын хугацаанд үзүүлэх ба хөнгөлөлтийг улиралд нэг удаа нөхөн олгоно.</p> <p>11.6. Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт эдлэх хүсэлтэй зорилтод бүлгийн дараах шаардлагыг хангасан иргэдийг шалгаруулж, хамруулна. Үүнд:</p> <p>11.6.1. Энэхүү хөтөлбөрийн зээл, санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдсан үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй, бичил бизнес эрхлэгч, нөхөрлөл, хоршоо байх;</p> <p>11.6.2. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ажлын байр түрээслэн үйл ажиллагаагаа тасралтгүй 6 сар болон түүнээс дээш хугацаагаар явуулсан байх;</p> <p>11.6.3. Хүчин төгөлдөр хугацаа бүхий түрээсийн гэрээтэй байх;</p> <p>11.6.4. Бусад.</p> <p>11.7. Иргэн нь түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлтөд үйлдвэрлэлийн, эсхүл үйлчилгээний аль нэг чиглэлээр хамрагдана. Үйлчилгээний төрөлд хүнсний болон бэлэн бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах үйл ажиллагаа хамаарахгүй болно.</p>				
12	Эмэгтэйчүүд хүүхэд харах төвийн түрээсийн болон бусад дэмжлэг үзүүлэх	Хүүхэд харах төвийн үйл ажиллагаа эрхлэж буй эмэгтэйчүүд	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага	Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлэх нэг сарын зардлын дээд хэмжээ - Улаанбаатар хот 250,000 төгрөг, Аймгийн төв 200,000 төгрөг, Сумын төв 150,000 төгрөг
<p>12.1. Эрх бүхий хүүхэд харах үйлчилгээ үзүүлэгч нь 3 болон түүнээс дээш сарын хугацаагаар үйл ажиллагаа явуулж байсан байх шаардлагатай бөгөөд ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт, өөрийн байранд үйл ажиллагаа явуулдаг бол урсгал (цахилгаан, дулаан, цэвэр бохир ус, хогний төлбөр г.м) зардлын хөнгөлөлтийг тухайн ондоо багтаан 6 сарын хугацаанд үзүүлэх ба хөнгөлөлтийг улиралд нэг удаа нөхөн олгоно.</p> <p>12.2. Дэмжлэгт хамрагдах хүсэлтэй төв нь дараах бичиг баримтыг бүрдүүлсэн байна. Үүнд:</p> <p>А. Эрх бүхий хүүхэд харах үйлчилгээ үзүүлэгч ажлын байр түрээслэн үйл ажиллагаагаа тасралтгүй 3 сар болон түүнээс дээш хугацаагаар явуулсан байх, төлбөр төлсөн баримт; (Өөрийн байр бол гэрчилгээний хуулбар, урсгал зардал төлсөн төлбөрийн баримт)</p> <p>Б. Хүчин төгөлдөр хугацаа бүхий түрээсийн гэрээтэй байх;</p> <p>В. Холбогдох бусад бичиг баримт.</p>				
13	Борлуулалтын дэмжлэг үзүүлэх	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгосон эргэн төлөгдөх санхүүгийн	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага иргэн, аж ахуйн нэгжийн	Борлуулалтын цэг ажиллуулахад зарцуулах

		болон бусад дэмжлэг, жижиг зээл авсан иргэн	үйлдвэрлэсэн бараа, бүтээгдэхүүнийг борлуулах цэг ийг ажиллуулна.	нэг сарын зардлын дээд хэмжээ – Улаанбаатар хот 700,000 төгрөг, Аймгийн төв 600,000 төгрөг, Сумын төв 400,000 төгрөг
<p>13.1. Борлуулалтын цэгийг ажиллуулах зардлыг зөвхөн түрээсийн төлбөр болон урсгал зардал (цахилгаан, дулаан, интернэт гэх мэт)-д зарцуулна. Борлуулалтын цэг дээр ажиллах борлуулагчид цалин, урамшуулал олгохгүй буюу борлуулалтын цэгт хамрагдаж байгаа зорилтот бүлгийн иргэдийг тодорхой хуваарийн дагуу ажиллуулах, эсхүл зорилтот бүлгийн иргэдтэй харилцан тохиролцож, борлуулалтын орлогын тодорхой хувиар цалин, урамшууллыг олгох байдлаар зохион байгуулна.</p> <p>13.2. Борлуулалтын цэгийг бизнес инкубатор төвөөр гэрээлэн ажиллуулж болох бөгөөд энэ тохиолдолд санхүүжилтийг “Борлуулалтын цэг ажиллуулахад зарцуулах нэг сарын зардлын дээд хэмжээ”-ээс хэтрүүлэхгүйгээр олгоно.</p> <p>13.3. Борлуулалтын цэг нь бараа, бүтээгдэхүүн борлуулахад дэмжлэг үзүүлж, борлуулалтын захиалга хүлээн авах, сурталчлах, худалдан авагчидтай холбох зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулна.</p>				
14	Санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэдэд бизнес инкубацийн үйлчилгээ үзүүлэх	Дорноговь, Өвөрхангай, Орхон аймгийн санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэн	Дорноговь, Өвөрхангай, Орхон аймгийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, Тогтвортой хөгжлийн зорилготой уялдсан төсвийн төлөвлөлтөөр хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэлийг дэмжих нь төсөлтэй хамтран зохион байгуулна.	

Анхаарах асуудал:

Иргэнд олгох санхүүгийн дэмжлэгийн хүрээнд:

1. Санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах хүсэлтээ 4 дүгээр сард багтаан гаргавал эхний хагас жилд, 8 дугаар сараас хойш гаргавал сүүлийн хагас жилд багтаан төсөлд санхүүжилт олгоно.
2. Төсөл сонгон шалгаруулалтыг жилд 2-оос доошгүй удаа зохион байгуулна.

Өрхийг гэрээт малчнаар ажиллуулах хүрээнд:

1. “Улаанбаатар хотод оршин сууж байгаа иргэн” гэдэгт хөдөө, орон нутгаас нүүж ирсэн боловч хотын харьяалалгүй, харьяалалтай өрхийн гишүүнийг ойлгож болно.
2. Гэрээгээр мал маллах сонирхолтой өрхийн бүртгэл, судалгааг хорооны хөдөлмөр эрхлэлт, халамжийн асуудал хариуцсан ажилтан оны эхний улиралд багтаан гаргаж нэгтгэн, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага Нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хүргүүлнэ.

Хориглох зүйлс:

Иргэнд олгох санхүүгийн дэмжлэгийн хүрээнд:

Санхүүжилт хүрээгүйн улмаас тухайн сард сонгогдсон төсөлд санхүүгийн дэмжлэгийг олгоогүй тохиолдолд уг төслийн санхүүжилтийг дараагийн сонгон шалгаруулалтад оруулахгүйгээр шууд олгож болохгүй. Дараагийн сонгон шалгаруулалтад иргэний хүсэлт дахин авч болно.

ДОЛОО. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

№	Арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зохион байгуулалт	Зардлын жишиг хэмжээ
Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих цогц арга хэмжээ (Job coaching)				
1	Ажлын байрны дадлагажуулагчийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээний зохицуулалт	Ажил олгогч, төрийн бус байгууллага, Ажлын байрны дадлагажуулагч, хөгжлийн бэрхшээлтэй ажил хайгч иргэн, ажлын байраар хангагдсан иргэн	Сонгон шалгаруулалтыг 2-оос доошгүй удаа сонгон шалгаруулалтыг хийнэ. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр 21 хоногийн хугацаанд сонгон шалгаруулалтыг зарлана. Ажил гүйцэтгэх гэрээг 6 сарын хугацаатай байгуулна.	Ажлын байрны дадлагажуулагчийн нэг цагийн ажлын хөлс 15,000 төгрөг, Ажлын байрны тохируулга 1,000,000-10,000,000 хүртэлх төгрөг Сургалтын зардал 1,000,000 хүртэлх төгрөг
<p>1.1. Бэлтгэл үе:</p> <p>1.1.1. Ажил идэвхтэй хайж байгаа хөдөлмөр эрхлэлтийн нэгдсэн системд бүртгэлтэй ажилгүй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг сонгох, уулзалт хийх;</p> <p>1.1.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үнэлгээ хийх;</p> <p>1.1.3. Асран хамгаалагчтай уулзалт хийх;</p> <p>1.1.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд тохирох ажлын байр хайх;</p> <p>1.1.5. Ажлын байранд үнэлгээ хийх;</p> <p>1.1.6. Тохирсон ажлын байранд зуучлах.</p> <p>1.2. Төвлөрсөн дэмжлэгийн үе:</p> <p>1.2.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үнэлгээ хийх;</p> <p>1.2.2. Ганцаарчилсан дэмжлэгийн төлөвлөгөө боловсруулах;</p> <p>1.2.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үзүүлэх дэмжлэг;</p> <p>1.2.4. Ажил олгогчид үзүүлэх дэмжлэг;</p> <p>1.2.5. Гэр бүлийн дэмжлэг.</p> <p>1.3. Дэмжлэгийг аажмаар багасгах үе:</p> <p>1.3.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үнэлгээ хийх;</p> <p>1.3.2. Өөрийгөө үнэлэх, зорилгодоо хүрэх мэдрэмжийг төрүүлэх;</p> <p>1.3.3. Эрсдэлийн хүчин зүйлсийг тодорхойлох;</p> <p>1.3.4. Ажлын байрны чиг үүрэгт байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэх.</p> <p>1.4. Тогтвортой байдлыг дэмжих үе:</p>				

1.4.1. Тогтмол хугацаанд нөхцөл байдлын талаар мэдээлэл авах; 1.4.2. Асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд дахин оролцох; 1.4.3. Эргэх холбоог бий болгох.			
2	Дэмжлэгтэй хөдөлмөр эрхлэлтийн цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажил олгогч, төрийн бус байгууллагын ажлын байрны дадлагажуулагч дараах чиг үүрэг, хариуцлагыг хүлээнэ.	Төрийн бус байгууллага, ажил олгогч, ажил идэвхтэй хайгч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, ажлын байрны дадлагажуулагч	-
<p>2.1. Ажлын байрны дадлагажуулагч нь ажил идэвхтэй хайж буй хөдөлмөр эрхлэлтийн нэгдсэн бүртгэлийн системд бүртгэлтэй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд дэмжлэг үзүүлнэ.</p> <p>2.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын 2023 оны А/22 тоот тушаалын нэгдүгээр хавсралт маягтын дагуу нэг ба түүнээс дээш хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үнэлгээний маягтын асуумжаар үнэлгээ хийж дүгнэлт гаргана.</p> <p>2.3. 2.2-ийн дүгнэлтэд үндэслэн хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг хөдөлмөрийн зах зээлд зуучлан ажлын байраар хангах, хөдөлмөрт бэлтгэх болон бусад дэмжлэг шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт мэдээллийг ирүүлэн, холбогдох сургалтын байгууллагуудтай уялдаа холбоог ханган хяналт тавина.</p> <p>2.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний асран хамгаалагчдад чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагааг ажилд зуучлахаас өмнө шаардлагатай тохиолдолд зохион байгуулна.</p> <p>2.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хүсэл сонирхол, мэргэжил, ур чадварт нь тохирсон ажил олгогчийн болон ажлын байрны мэдээллийг цуглуулж, тохирсон ажилд оруулж дэмжлэг үзүүлнэ.</p> <p>2.6. Ажлын уулзалтыг ажил олгогч байгууллага, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, ажлын байрны дадлагажуулагчдын оролцоотойгоор зохион байгуулна. Уулзалтын үеэр харилцан бие биеийнхээ хэрэгцээ, шаардлагын талаар тодорхой мэдээлэл авч, тохирох ажлын байрны орчин нөхцөл, ажил олгогчийн ажлын байрны тодорхойлолт, дотоод журамтай танилцана.</p> <p>2.7. Ажил олгогч нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажлын байраар хангахаар зөвшилцөлд хүрснээр туршилт болон дагалднаар ажиллуулах хөдөлмөрийн гэрээ байгуулсны дараа ажилд дадлагажуулах явцыг эхлүүлнэ.</p> <p>2.8. Ганцаарчилсан дэмжлэгийн төлөвлөгөөний дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд хэрэгцээ шаардлагатай дэмжлэгийг ажлын байрны дадлагажуулагч нь тухайн ажлыг саадгүй гүйцэтгэхэд нь дэмжлэг үзүүлнэ.</p> <p>2.9. Ганцаарчилсан дэмжлэгийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, ажил олгогчдод чиглэсэн сургалт зохион байгуулахаар тусгагдсан тохиолдолд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт хуваарь ирүүлэн хамтран зохион байгуулна.</p> <p>2.10. Ажил олгогч байгууллагаас батлан гаргасан ажлын байрны чиг үүргийг мөрдлөг болгон ажиллуулах ба шаардлагатай тохиолдолд хөгжлийн бэрхшээлтэй ажилтны хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр, хэрэгцээ шаардлага, ур чадварт тохируулан өөрчилнө.</p>			

- 2.11. Ажил олгогч, ажилтан албан хаагчдад чиглэсэн нөлөөллийн ажлыг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний ерөнхий газарт албан хүсэлт ирүүлэн хамтран зохион байгуулахад нь дэмжлэг үзүүлнэ.
- 2.12. Ажлын байраар хангагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд тогтвортой байдлын дэмжлэгт шилжих үед ахисан болон ахиц гараагүй түвшинг тодорхойлно. Хэрэв ахиц гараагүй тохиолдолд эргэх холбоог ажил олгогчийн оролцоотойгоор хяналт тавьж ажиллана.
- 2.13. Ажлын байрны дадлагажуулагч нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажлын байранд зуучилж, 6 сар хүртэлх хугацаанд ажил олгогч, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнтэй эргэх холбоотой ажиллаж, шаардлагатай зөвлөгөө, дэмжлэг үзүүлнэ.
- 2.14. Ажлын байрны дадлагажуулагч нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн өөрийгөө үнэлэх үнэлэмж, өөрийн зорилгодоо хүрч байгаа эсэх, ажлын байр солих, стресс гэх мэт эрсдэлт хүчин зүйлс байгаа эсэхийг ажиглана.
- 2.15. Ажил олгогчийн хамт олон, удирдлага, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний ар гэрийнхэн, ажлын байрны дадлагажуулагч нар өөрийн чиг үүргийн хүрээнд хариуцан авч, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг тогтвортой хөдөлмөр эрхлэхэд нь дэмжлэг үзүүлнэ.
- 2.16. Ажлын байрны дадлагажуулагчийн хийж гүйцэтгэсэн ажлын цагийн тооцоолол, тайлангийн маягтуудад Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны 4.1-4.4 дэх заалт, ганцаарчилсан дэмжлэгийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажил үйлчилгээг нотлох баримтад тулгуурлан тусгана.
- 2.17. Ажлын байрны дадлагажуулагч нь ажил олгогчийн мэдээллийг цуглуулж, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд тохирох ажлын байрны үнэлгээг хийнэ. Үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан тухайн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг тохирсон ажлын байранд зуучилна.

3	Ажлын байрны дадлагажуулагчийн харьяалах ажил олгогч, төрийн бус байгууллага нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:	Төрийн бус байгууллага, ажил олгогч	-	-
---	---	-------------------------------------	---	---

- 3.1. Ажлын байрны дадлагажуулагчийг холбогдох сургалтад хамруулж бэлтгэх, мэргэшүүлнэ.
- 3.2. Дадлагажуулагчийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, арга зүйн дэмжлэг үзүүлнэ.
- 3.3. Санхүүгийн дэмжлэгийг олгох, хяналт тавих, ажлын байрны дадлагажуулагчид цалин хөлс олгоно.
- 3.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, ажил олгогчид уг үйлчилгээний талаар мэдээлэл хүргэх, үйлчилгээнд хамрагдахад нь дэмжлэг үзүүлнэ.
- 3.5. Ажил олгогчид байгаа сул чөлөөтэй ажлын байрны мэдээллийг зуучлах үйлчилгээнд бүртгүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, ажил олгогчидтой хамтран ажиллана.
- 3.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллаж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажилчдын хөгжлийн бэрхшээлийн тухай мэдлэг, ойлголтыг өөрчлөх чиглэлээр сургалт, нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулна.
- 3.7. Ажил олгогчийн захиалгаар дэд бүтцийн болон мэдээллийн хүртээмжийн үнэлгээ хийх, хүртээмжийг сайжруулахад чиглэсэн зөвлөгөө өгөх, тооцоо судалгаа хийж хамтран ажиллана.

3.8. Ажлын байран дээр дадлагажиж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй дагалднаар ажиллах гэрээ байгуулж, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 62 дугаар зүйлийг мөрдөж ажиллана.			
3.9. Шалгарсан ажил олгогч, төрийн бус байгууллагыг хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх олон нийтийн мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх олон улсын стандарт бүхий “Хөгжлийн бэрхшээл ба тэгш байдлын тухай сургалт”-д заавал хамрагдсан байхыг зөвлөнө.			
4	Дэмжлэгтэй хөдөлмөр эрхлэлтийн цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажил олгогч, төрийн бус байгууллагын ажлын байрны дадлагажуулагч дараах тавигдах шаардлагыг хангасан байна.	-	-
<p>4.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй ажиллаж байсан туршлагатай;</p> <p>4.2. Бүрэн дунд болон түүнээс дээш боловсролтой;</p> <p>4.3. Багаар ажиллах, бусдыг манлайлах чадвартай;</p> <p>4.4. Компьютерын хэрэглээний Word, Power Point, Excel программыг ашиглан илтгэл тавих, тайлан бичих чадвартай;</p> <p>4.5. Хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх ойлголттой, энэ талаар сургалтад хамрагдсан, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр, түүнд тохирсон хэрэгцээ шаардлагын талаар мэдлэг, туршлагатай;</p> <p>4.6. Ажлын байрны дадлагажуулагч бэлтгэх сургалтад хамрагдсан байх;</p> <p>4.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд тухайн ажлын байранд шаардагдах ур чадвар, техникийг үлгэрлэх замаар сургах чадвартай;</p> <p>4.8. Өөрийн ажлын байранд зуучлахаар сонгосон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нөхцөл байдал, ур чадвар, хэрэгцээ шаардлагын талаарх мэдээллийг ажил олгогчдод ойлгуулах, түүнийгээ тайлбарлах чадвартай.</p>			
5	Сонгон шалгаруулалт	Төрийн бус байгууллага, ажил олгогч, ажлын байрны дадлагажуулагч	Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр 21 хоногийн хугацаанд сонгон шалгаруулалтыг зарлана. Ажил гүйцэтгэх гэрээг 6 сарын хугацаатай байгуулна. Сонгон шалгаруулалтыг 2-оос доошгүй удаа сонгон шалгаруулалтыг хийнэ.
5.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр тасралтгүй гурваас доошгүй жил үйл ажиллагаа явуулсан туршлагатай, төрийн бус байгууллага сонгон шалгаруулалтад оролцох эрхтэй.			

- 5.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг нийгмийн хариуцлагын хүрээнд ажиллуулах зорилготой, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 2-т заасан үүргээ биелүүлээгүй ажил олгогч, нэн тэргүүнд хамрагдана.
- 5.3. Цогц арга хэмжээний сонгон шалгаруулалтын зарыг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр хүртээмжтэйгээр олон нийтэд зарлана.
- 5.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын даргын тушаалаар ажлын хэсэг байгуулан сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулж, үр дүнг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр хүртээмжтэй сурталчлан ажиллана.
- 5.5. Ажил олгогч, төрийн бус байгууллага нь цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх гэрээ байгуулсан бол гэрээнд заагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн 80-аас доошгүй хувийг тогтвортой ажлын байраар хангасан байна.
- 5.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь сонгон шалгаруулалтад тэнцсэн ажил олгогч, төрийн бус байгууллагатай ажлын байрны дадлагажуулагчийн үйлчилгээ үзүүлэх 6 сарын хугацаатай гэрээ байгуулна.
- 5.7. Гэрээ байгуулснаас хойш 6 сарын дараа явцын тайланг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт хүргүүлж гэрээний хэрэгжилтийг дүгнүүлнэ.
- 5.8. Сонгон шалгаруулалтыг жилд 2-оос доошгүй удаа зохион байгуулах ба зарыг олон нийтэд хүргэсэн өдрөөс хойш 21 хоногийн дотор шаардлагатай материалыг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газар хүлээн авна.
- 5.9. Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагын төлөөлөл байна.

6	Санхүүжилт, цагийн гүйцэтгэлд хяналт тавих	Ажил олгогч, төрийн бус байгууллага, Ажлын байрны дадлагажуулагч	Ажлын байрны дадлагажуулагчийн нэг өдрийн ажлын цагийг 8 хүртэл цагаар /гүйцэтгэлээр/ тооцно. Амралтын цагаар ажилласан тохиолдолд нотлох баримтад үндэслэн гүйцэтгэлийн цагийг тооцож олгоно. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нэг хүнд 60 хүртэлх цагийн үйлчилгээ үзүүлнэ.	-
6.1. Ажил олгогч, төрийн бус байгууллагын ажлын байрны дадлагажуулагчдын цагийн гүйцэтгэлийн тооцоог Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын тушаалаар батлагдсан зургаадугаар хавсралтын дагуу тухайн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн хянаж гарын үсэг зурснаар нэгжийн дарга тооцооны нягтлан бодогч баталгаажуулан ажлын байрны дадлагажуулагчийн цалин хөлсийг байгууллагын дансанд шилжүүлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд мөшгөх судалгаа хийнэ.				
7	Хяналт тавих, тайлагнах	Төрийн бус байгууллага, ажил олгогч, ажлын байрны дадлагажуулагч	Ажлын байрны дадлагажуулагч нь сар бүрийн 25-ний дотор тайланг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт өгөх. Ажлын 10 хоногт багтаан санхүүжилтийг олгох. Ажлын байрны дадлагажуулагчийн үйл ажиллагааны явцад батлагдсан удирдамжийн хүрээнд хяналт шинжилгээ үнэлгээг зохион	-

			байгуулан тайлангийн үр дүнг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газарт хүргүүлнэ.	
<p>7.1. Ажил олгогч, төрийн бус байгууллага нь ажлын байрны дадлагажуулагчийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, ажлын байрны дадлагажуулагч нь тайлангаа сар бүрийн 25-ны дотор Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт хүргүүлнэ. Тус тайланг хянасны үндсэн дээр ажлын 10 хоногт багтаан санхүүжилтийг олгоно.</p> <p>7.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газар нь цогц арга хэмжээнд хамрагдсан байгууллагуудын нэгдсэн тайланг хагас, бүтэн жилээр Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт хүргүүлнэ.</p> <p>7.3. Цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлж байгаа Ажил олгогч, төрийн бус байгууллагын мэдээллийг Үндэсний статистикийн хорооны даргын зөвшөөрснөөр, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2023 оны баталсан тушаалаар ажил хайгч иргэний бүртгэлийн Б-ХЗЗ-2, ажил олгогчийн бүртгэл Б-ХЗЗ-1, ажлын байрны захиалгын мэдээлэл Б-ХЗЗ-3 маягыг бөглүүлж хөдөлмөр эрхлэлтийн нэгдсэн бүртгэлийн системд бүртгүүлж, мэдээллийн сан үүсгэнэ.</p> <p>7.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын Бодлогын хэрэгжилтийн газар, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний газар хамтран явцын хяналт шалгалтыг удирдамжийн дагуу зохион байгуулна.</p> <p>7.5. 6 сараас дээш хугацаагаар нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлт, ажлын байрны тохируулга, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэсэн акт, ажлын байрны дадлагажуулагчийн үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд тус тус хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийж үр дүнг тооцно.</p> <p>7.6. Ажил олгогч нь туршилтын гэрээ байгуулсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн даатгалын шимтгэлийг сар тутам нийгмийн даатгалын байгууллагад тайлагнаж, баталгаажуулаагүй тохиолдолд ажлын байраар хангасан үр дүн гэж тооцохгүй.</p> <p>7.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын 2023 оны А/22 тоот тушаалын тав, долоодугаар хавсралт маягтын дагуу тайланг боловсруулан гүйцэтгэсэн арга хэмжээнүүдийн хамтран оролцогчдын мэдээллийг үнэн зөв, тодорхой тусган оруулах, фото зургаар баримтжуулсан байна.</p> <p>7.8. Тохируулгатай ажлын байраар хангасан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн байдлыг Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын цахим системээр хянана.</p> <p>7.9. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг хөдөлмөрийн зах зээл дээр ажиллуулж, дэмжлэгтэй хөдөлмөр эрхлэлтийн цогц арга хэмжээнд хамруулсан хуулийн этгээдийн мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй байршуулна.</p> <p>7.10. 7.5. дахь заалтын хэрэгжилт нь хангагдаагүй нь хяналт шалгалтаар тогтоогдсон бол гэрээг сунгаснаас хойших нөхөн гүйцэтгэлийн хөлсийг олгохгүй.</p> <p>7.11. Ажлын байрны дадлагажуулагчийн үйл ажиллагаанд зөрчил дутагдал хяналт шалгалтаар тогтоогдсон тохиолдолд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газартай гэрээ байгуулсан ажил олгогч, төрийн бус байгууллага нь хариуцлага хүлээнэ.</p>				

Санхүүгийн дэмжлэг

8	Иргэнд санхүүгийн дэмжлэг олгох	Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэхэд чиглэсэн барьцаагүй, хүүгүй, эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажлын байр бий болгох, хадгалах, хамгаалах санаачилгыг дэмжиж иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлэх	4 дүгээр сард багтаан, 8 дугаар сараас хойш зохион байгуулна. Зарласнаас хойш 21-28 хоногийн дотор, Баримт бичиг хүлээн авснаас хойш ажлын 20 хоногийн дотор	10,000,000 хүртэл төгрөг
9	Төрийн бус байгууллагад үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн бус байгууллага хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний онцлогт нийцсэн тусгайлсан ажлын байр бий болгох	Сонгон шалгаруулалтыг гурван үе шаттай зохион байгуулна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсэг эхний шатны сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулна. Эхний шатны сонгон шалгаруулалтад төслийн баримт бичгийн бүрдэл, ажлын байр, тоног төхөөрөмжтэй танилцан шаардлага хангасан гэж үзэж буй төслүүдэд дүгнэлт гаргаж, жагсаалт үйлдэн Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт хүргүүлнэ. Хоёрдугаар шатны сонгон шалгаруулалтыг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын тушаалаар байгуулагдсан ажлын хэсэг зохион байгуулж, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсгийн шалгаруулсан төслийн баримт бичгүүдийг хянан баталгаажуулна. Төсөлтэй холбоотой санал,	20,000,000 хүртэл төгрөг

			<p>гомдол гарсан нөхцөлд тухайн төслийн ажлын байр, тоног төхөөрөмжтэй газар дээр нь танилцаж, дүгнэлт гаргана.</p> <p>Гуравдугаар үе шатыг “Шарк танк” хэлбэртэй дүйцүүлэн зохион байгуулна. Төрийн бус байгууллагууд нь шаардлага хангасан төслөө ажлын хэсэгт хамгаална.</p> <p>3 болон 9 дүгээр саруудад зохион байгуулна.</p> <p>Зарласнаас хойш 20 хоногийн дотор бичиг баримтыг хүлээн авна.</p>	
10	Ажил олгогчид үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг	<p>Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний үүсгэн байгуулсан ажил олгогчийн бизнесээ өргөжүүлэх, мөн 25 ба түүнээс дээш ажилтантай ажлын байрны төлбөр төлдөг ажил олгогч тохируулгатай ажлын байр бий болгох</p>	<p>Сонгон шалгаруулалтыг гурван үе шаттай зохион байгуулна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсэг эхний шатны сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулна. Эхний шатны сонгон шалгаруулалтад төслийн баримт бичгийн бүрдэл, ажлын байр, тоног төхөөрөмжтэй танилцан шаардлага хангасан гэж үзэж буй төслүүдэд дүгнэлт гаргаж, жагсаалт үйлдэн Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газарт хүргүүлнэ.</p> <p>Хоёрдугаар шатны сонгон шалгаруулалтыг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын тушаалаар байгуулагдсан ажлын хэсэг зохион байгуулж, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсгийн шалгаруулсан төслийн баримт бичгүүдийг хянан баталгаажуулна. Төсөлтэй холбоотой санал, гомдол гарсан нөхцөлд тухайн төслийн ажлын</p>	<p>30,000,000 хүртэл төгрөг</p> <p>50,000,000 хүртэл төгрөг</p>

			байр, тоног төхөөрөмжтэй газар дээр нь танилцаж, дүгнэлт гаргана. 3 дугаар үе шатыг “Шарк танк” хэлбэртэй дүйцүүлэн зохион байгуулна. Ажил олгогчид нь шаардлага хангасан төслөө ажлын хэсэгт хамгаална. 3 болон 9 дүгээр саруудад зохион байгуулна. Зарласнаас хойш 20 хоногийн дотор бичиг баримтыг хүлээн авна.	
11	Аж ахуй эрхлэлтийн сургалт (өмнөх ба дараах)	Санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд шалгарч, хамрагдсан ажил олгогч, төрийн бус байгууллагууд хамрагдана.	4 дүгээр сард багтаан 8 дугаар сараас хойш зохион байгуулна. Зарласнаас хойш 21-28 хоногийн дотор Баримт бичиг хүлээн авснаас хойш ажлын 20 хоногийн дотор тус тус зохион байгуулна.	Санхүүгийн дэмжлэг олгохоос өмнөх сургалтын нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 17,000 төгрөг, Санхүүгийн дэмжлэг олгосны дараах сургалтын нэг хүнд ногдох зардлын дээд хэмжээ – 35,000 төгрөг
12	Хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалт	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг богино хугацаанд мэргэжлийн ур чадвар эзэмшүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалтыг зохион байгуулах	Сургалтыг сургалтын үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага хангасан гэрчилгээтэй, гэрчилгээний хүчинтэй хугацаа дуусаагүй, эрх бүхий сургалтын байгууллага, иргэнтэй гэрээлэн гүйцэтгүүлнэ. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний орон зайн чиг баримжааны сургалт болон хөтөч, дохионы хэлмэрчийг бэлтгэх анхан шатны нэг удаагийн сургалтын үргэлжлэх хугацаа нь ажлын 5-аас доошгүй хоног байх бөгөөд сургалтыг эрх бүхий мэргэжлийн сургалтын байгууллага болон иргэнтэй хамтран зохион байгуулна.	Сургалтын зардлыг “Мэргэжлийн болон давтан сургалтын нэг суралцагчид ногдох зардлын жишиг хэмжээ”-гээр санхүүжүүлнэ.

Ажлын байрны түрээсийн төлбөрт дэмжлэг үзүүлэх				
13	Түрээсийн дэмжлэг	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгосон эргэн төлөгдөх санхүүгийн болон бусад дэмжлэг, жижиг зээл авсан иргэдэд бараа, бүтээгдэхүүн борлуулахад нь дэмжлэг үзүүлэх болон ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлэх	Хөтөлбөрт заасан ажлын байрны түрээсийн төлбөрт дэмжлэг үзүүлэхэд дараах баримтыг үндэслэн олгоно. Иргэн бол тухайн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг эрхэлж байгааг нотлох баримт бичиг; Ажил олгогч бол хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний үүсгэн байгуулсан ажил олгогч болохыг нотлох баримт бичиг, мөн нийт ажилтны 50-аас доошгүй хувь нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнтэй аж ахуйн нэгж болохыг нотлох баримт бичиг; Ажлын байрны түрээсийн гэрээ; Түрээсийн төлбөр төлснийг батлах дансны хуулга; Түрээсийн төлбөр дансаар төлөөгүй тохиолдолд түрээс төлсөн төлбөрийн баримт, сүүлийн 6 сараас доошгүй үйл ажиллагаа явуулж байсныг батлах санхүүгийн баримт, дансны хуулганы хамт.	Ажлын байрны түрээсийн төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлэх нэг сарын зардлын дээд хэмжээ - Улаанбаатар хот 250,000 төгрөг, Аймгийн төв 200,000 төгрөг, Сумын төв 150,000 төгрөг
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд ажлын байр бий болгосон ажил олгогчид дэмжлэг үзүүлэх				
14	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажилд авч, 12 сараас доошгүй хугацаагаар ажлын байраар хангаж, цалин олгож, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг төлсөн ажил олгогч, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг дотоодын төрийн	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг тогтвортой ажлын байраар хангаж 12 сараас доошгүй хугацаагаар цалин олгож нийгмийн даатгал төлсөн ажил олгогч, дотоодын төрийн бус байгууллагыг дэмжих	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар, хэлтэс нь байнгын ажлын байртай болж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн болон урамшуулалд хамрагдсан ажил олгогчийн талаарх мэдээллийг “Хөдөлмөр эрхлэлтийн бүртгэл мэдээллийн сан”-д бүртгэнэ. Ажил олгогч хөгжлийн бэрхшээлтэй, ажилгүй иргэнийг ажлын байраар хангах тухайгаа тухайн иргэний харьяалах аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад мэдэгдэн гэрээ байгуулж, холбогдох урамшууллыг авна.	2022 оны хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 420,000 төгрөг, 2023 оны хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 550,000 төгрөг

	<p>бус байгууллагад байнгын ажлын байраар хангасан хөгжлийн бэрхшээлтэй ажилтны тоогоор хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 12 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний урамшууллыг нэг удаа олгох</p>		<p>Урамшуулалд хамрагдах хүсэлтэй ажил олгогч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажилд авах тухай шийдвэр, хүсэлтийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад гаргаж, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажлын байраар хангасан ажил олгогчид урамшуулал олгох гэрээ”-ний загварын дагуу гэрээ байгуулж, талууд баталгаажуулна.</p> <p>Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага дээрх гэрээний хэрэгжилт, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажиллаж байгаа байнгын ажлын байрны тогтвортой байдалд тогтмол хяналт тавина.</p> <p>Урамшууллыг дараах баримт бичгийг үндэслэн аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага олгоно. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар; • Ажил олгогч, ажилтны хүсэлт; • Ажилтны иргэний үнэмлэхийн хуулбар; • Ажилд авсан тушаалын хуулбар; • Эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссын хүчинтэй акт; • Хөдөлмөрийн гэрээний хуулбар; • Ажилтны нийгмийн даатгалын цахим хуулбар; <p>Ажил олгогчийн хүн амын орлогын болон нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өргүй талаарх тодорхойлолт;</p> <p>Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөрийн хэлтэстэй байгуулсан гэрээ;</p> <p>Ажилтны цалингийн карт, банкны харилцах дансны хуулга;</p> <p>Бусад шаардлагатай баримт бичиг.</p> <p>Урамшууллыг олгохдоо хөдөлмөрийн</p>	
15	<p>Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт тогтоосон хувиас илүү гарсан хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг ажилд авч, 12 сараас доошгүй хугацаагаар ажлын байраар хангасан бол хуулиар тогтоосон хувиас илүү гарсан байнгын ажлын байраар хангасан хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоогоор хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 12 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний урамшууллыг тус бүр нэг удаа олгох</p>		<p>Урамшуулалд хамрагдах хүсэлтэй ажил олгогч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажилд авах тухай шийдвэр, хүсэлтийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад гаргаж, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажлын байраар хангасан ажил олгогчид урамшуулал олгох гэрээ”-ний загварын дагуу гэрээ байгуулж, талууд баталгаажуулна.</p> <p>Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага дээрх гэрээний хэрэгжилт, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажиллаж байгаа байнгын ажлын байрны тогтвортой байдалд тогтмол хяналт тавина.</p> <p>Урамшууллыг дараах баримт бичгийг үндэслэн аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага олгоно. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар; • Ажил олгогч, ажилтны хүсэлт; • Ажилтны иргэний үнэмлэхийн хуулбар; • Ажилд авсан тушаалын хуулбар; • Эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссын хүчинтэй акт; • Хөдөлмөрийн гэрээний хуулбар; • Ажилтны нийгмийн даатгалын цахим хуулбар; <p>Ажил олгогчийн хүн амын орлогын болон нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өргүй талаарх тодорхойлолт;</p> <p>Аймаг, дүүргийн Хөдөлмөрийн хэлтэстэй байгуулсан гэрээ;</p> <p>Ажилтны цалингийн карт, банкны харилцах дансны хуулга;</p> <p>Бусад шаардлагатай баримт бичиг.</p> <p>Урамшууллыг олгохдоо хөдөлмөрийн</p>	

			хөлсний хэмжээг мөрдлөг болгон тухайн онд харгалзах байдлаар тооцно.	
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бусад үйл ажиллагаа				
16	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн хэрэгжилтэд зөвлөн туслах үйлчилгээг үзүүлэх	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжихтэй холбоотой бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд эдгээр чиглэлээр холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллага, ажил олгогчид хамтран ажиллана.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн хүрээнд тухайн жилдээ зохион байгуулна.	-
17	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой судалгаа хийж, эрх зүйн орчин, дүрэм журмыг сайжруулах тухай санал боловсруулах	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжихтэй холбоотой бодлого хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд эдгээр чиглэлээр холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллага, ажил олгогчид хамтран ажиллана.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн хүрээнд тухайн жилдээ зохион байгуулна.	-
18	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн сайн жишээг түгээн дэлгэрүүлэх сурталчилгаа, нөлөөллийн ажил хийх	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжихтэй холбоотой бодлого хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд эдгээр чиглэлээр холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллага, ажил олгогчид хамтран ажиллана.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн хүрээнд зохион байгуулна.	-
19	Хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хөгжлийн	Сургалтын үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөлтэй эрх	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн нь хувийн туслах үйлчилгээ авснаар хөдөлмөр эрхлэх болж цалин	Хувийн туслах үйлчилгээний хөгжлийн

	бэрхшээлтэй иргэнд хувийн туслахын үйлчилгээ үзүүлэх арга хэмжээ, хувийн туслах бэлтгэх сургалт зохион байгуулах	бүхий байгууллага, хувийн туслахын үйлчилгээ авах хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн	орлоготой болсон нь нотлогдвол хувийн туслахын үйлчилгээний хөлсийг хөдөлмөр эрхлэлтийн дэмжих сангаас олгох. Улиралд 1 удаа хувийн туслахын үйлчилгээ үзүүлсэн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагын гүйцэтгэлийн тайланг үндэслэн батлагдсан жишгийг баримтлан Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын даргын тушаалаар шийдвэрлэнэ. Хувийн туслах бэлтгэх сургалтыг сургалтын үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага хангасан гэрчилгээтэй, гэрчилгээний хүчинтэй хугацаа дуусаагүй эрх бүхий сургалтын байгууллага гэрээлэн гүйцэтгэнэ. Хувийн туслах бэлтгэх сургалтын зардлыг батлагдсан жишгийн дагуу олгоно.	бэрхшээлийн хэлбэрт тохирсон хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх нэг цагийн ажлын хөлс 8,000 төгрөг
20	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн мэргэжлийн ур чадварын уралдаан “Абилимп”-нд бэлтгэх, оролцуулах боломжоор хангах ажлыг зохион байгуулах	Нийслэлийн 9 дүүрэг, орон нутгийн Монгол Абилимп 2022 уралдааны тэргүүн байр эзэлсэн 13 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд Монголын Абилимпийн холбоо, Сэргээн засах сургалт үйлдвэрийн төвийн Мэргэжлийн боловсрол ур чадвар олгох сургууль, Мэргэжлийн зөвлөл	Мэргэжлийн боловсрол, ур чадвар олгох сургууль, Мэргэжлийн боловсрол сургалтын байгууллагын чадамжийн төвүүд, Ажил олгогч дээр 13 мэргэжлийн чиглэлээр дадлагажуулах хөтөлбөрт хамрагдах. Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын сургалт үнэлгээ судалгааны институттэй хамтран 2 удаагийн мэргэжлийн үнэлгээ хийх. Оролцогчдыг дадлагажуулах сургалтын үйл ажиллагаатай холбоотой шаардлагатай багаж хэрэгсэл, материал тоног төхөөрөмжөөр хангах.	-

Анхаарах асуудал:

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд ажлын байр бий болгосон ажил олгогчид дэмжлэг үзүүлэх хүрээнд:

1. Урамшууллыг олгохдоо хөдөлмөрийн хөлсний хэмжээг мөрдлөг болгон тухайн онд харгалзах байдлаар тооцно.

Хориглох асуудал:

1. Санхүүгийн дэмжлэгийн арга хэмжээнд хамрагдсан иргэн, ажил олгогч, төрийн бус байгууллага нь бусад арга хэмжээнд давхардаж хамрагдахгүй.
2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газартай ажил гүйцэтгэх гэрээ байгуулсан иргэн, байгууллага нь гэрээний хугацаа дуусгавар болоогүй, гэрээний үр дүн хангалтгүй дүгнэгдсэн тохиолдолд хөтөлбөрийн бусад арга хэмжээнд давхардаж хамрагдахгүй.

НАЙМ. ТҮР АЖЛЫН БАЙРЫГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

№	Арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зохион байгуулалт	Зардлын жишиг хэмжээ
1	Мод тарих	Ажилгүй иргэн, Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн,	Нутгийн захиргааны байгууллага, Мэргэжлийн холбоо, ТББ-тай хамтран хавар 4-5 дугаар сард, намар 10-11 дүгээр саруудад зохион байгуулна.	Нэг цагийн ажлын хөлс – 4,500 төгрөг, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн нэг цагийн зардал – 500 төгрөг
<p>1.1. Мод тарих, ногоон ажлын байрыг бий болгох, мод нийлүүлэх ажлыг Мод үржүүлгийн мэргэжлийн байгууллага, иргэдийн бүлгийн гишүүдийг сургах болон модны санхүүжилтийг төсвийн эрх бүхий Засаг дарга хариуцан ажиллах бөгөөд мод тарих, ажлын урамшууллыг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас санхүүжүүлнэ.</p> <p>1.2. Мод тарих, түр ажлын байр бий болгох талаар Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын дарга тухайн орон нутгийн Засаг даргатай гэрээ байгуулан ажиллана.</p> <p>1.3. Ажлын 10 хүртэл хоногоор, өдөрт 8 хүртэл цагаар ажиллуулах ба ажилласан иргэдийн цалин хөлс, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал болон эрүүл ахуйн зардлыг ажилласан цагаар тооцож өдрөөр болон ажил хийгдэж дууссаны дараа олгоно.</p> <p>1.4. Мод тарих, түр ажлын байр бий болгоход нийгмийн дэмжлэг тусламж зайлшгүй шаардлагатай өрхийн гишүүнийг түлхүү хамруулах бөгөөд сум, хорооны бүртгэлтэй ажилгүй иргэдээс 2 болон түүнээс дээш хүний бүрэлдэхүүнтэй багуудыг зохион байгуулах, багийн гишүүн тодорхой шалтгааны улсаас ажиллаж байгаад ажиллаж чадахааргүй болсон тохиолдол багийн гишүүнийг ажилгүй иргэнээр нөхөн ажиллуулж болно.</p> <p>1.5. Тухайн бүлэг нь баг, хорооны нутаг дэвсгэрт болон бусад шаардлагатай байршилд мод тарих ажил хийж гүйцэтгэнэ.</p> <p>1.6. Мод тарих ажилд хамрагдах нийт иргэдийн 10 хүртэлх хувьд ахмад настныг хамруулж болно.</p>				
2	Нийтийг хамарсан ажил	Ажилгүй иргэн, Ажил олоход хүндрэлтэй иргэн,	Нутгийн захиргааны байгууллага, Мэргэжлийн холбоо, ТББ-тай хамтран тухай бүр зохион байгуулна.	Нэг цагийн ажлын хөлс – 4,500 төгрөг, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн нэг цагийн зардал – 500 төгрөг
<p>2.1. Орон нутгийн захиргааны байгууллага, аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллага нь орон нутгийн ажилгүй иргэдийг түр ажлын байраар хангах төсөл, төлөвлөгөөг боловсруулж, аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад ирүүлнэ.</p>				

- 2.2. Аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага төслийг хүлээн авч, бий болгох түр ажлын байрны тоо, гүйцэтгэх ажлын зардал, санхүүгийн тооцоо зэргийг хянан үзээд дэмжигдсэн төсөл, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх нутгийн захиргааны байгууллага, аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах шийдвэр гаргаж, гэрээ байгуулна.
- 2.3. Нийтийг хамарсан ажилд хамрагдах иргэдийг сард ажлын 10 хүртэл хоногоор, өдөрт 8 хүртэл цагаар ажиллуулах ба ажилласан иргэдийн цалин хөлс, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал болон эрүүл ахуйн зардлыг ажилласан цагаар тооцож өдрөөр болон ажил хийгдэж дууссаны дараа олгоно.
- 2.4. Тухайн орон нутгийн Засаг даргын үйл ажиллагаатай уялдуулан, хог, хаягдал цэвэрлэх ажлыг зохион байгуулна.

3	Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээ	“Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээнд хамрагдах зөвлөхүүдийн мэдээллийн нэгдсэн сан”-д бүртгэлтэй Ахмад мэргэжилтэн, Аж ахуй, өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх зорилготой ахмад настан	Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага тухайн орон нутгийнхаа Ахмад мэргэжилтний бүртгэлийг үүсгэнэ.	Нэг цагийн ажлын хөлс – 4,500 төгрөг
<p>3.1. Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээ шаардлагатай байгууллагууд (эрэлт хэрэгцээгээ ирүүлэхийг хүссэн урилга, мэдээлэл хүргүүлсэн байх) зөвлөх үйлчилгээ авах хэрэгцээ, шаардлага, ажлын цар хүрээг тодорхойлсон хүсэлтээ аймаг, дүүргийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад ирүүлнэ.</p> <p>3.2. Зөвлөх үйлчилгээнд хамрагдаж буй байгууллага нь ахмад мэргэжилтнээр сургалт, ментор, дадлага удирдуулах байдлаар ажиллуулах ба ажилласан цагийн урамшууллыг тооцож, хамрагдсан байгууллагын ирүүлсэн тайлан, ажлын цагийн бүртгэлд үндэслэн урамшууллыг ахмад мэргэжилтэнд шууд олгоно.</p> <p>3.3. Урамшууллыг тооцохдоо нэг жил хүртэлх хугацаанд ажлын 30 өдөр буюу нийт 240 цагаас хэтрэхгүй байна.</p> <p>3.4. Хувиараа аж ахуй эрхэлж орлогоо нэмэгдүүлэх зорилгоор төсөл хэрэгжүүлэгч ахмад мэргэжилтэнд аймаг, сум орон нутгийн захиргаа, бусад байгууллагаас үйл ажиллагаа явуулах байр, техник хэрэгсэл, ажиллах нөхцөл, шаардагдах материал түүхий эд, санхүүгийн болон дэмжлэг үзүүлэх ба гүйцэтгэж буй ажил, үүрэгтэй нь уялдуулан нэмэлт цалин хөлсийг зохих хууль тогтоомжийн дагуу олгож болно.</p> <p>3.5. Тухайн орон нутгийн ахмад мэргэжилтний жагсаалт, мэргэжлийн чиглэл болон ахмад мэргэжилтэн ажиллуулах шаардлагатай аж ахуйн нэгжийн мэдээллийг нээлттэй байршуулан холбон зуучлах ажлыг аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага тухай бүр зохион байгуулна.</p>				
4	Ахмадын төрийн бус байгууллагын зөвлөх үйлчилгээ	“Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээнд хамрагдах зөвлөхүүдийн мэдээллийн нэгдсэн сан”-д бүртгэлтэй Ахмад мэргэжилтэн, Аж ахуй, өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэх зорилготой ахмад настан	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар нь зөвлөх үйлчилгээний захиалгад үндэслэн ирүүлсэн төслийг сонгон шалгаруулна.	Аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хуваарилагдсан төсөвт багтаана.

- 4.1. Зөвлөх үйлчилгээний төсөл хэрэгжүүлэх ахмадын төрийн бус байгууллага нь төсөлд хамрагдах хүний тоо, зөвлөгөө мэдээлэл өгч ажиллах төр хувийн хэвшлийн байгууллагын хүсэлт, ажиллах байршил, гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөө, төслийн холбогдох баримт бичгийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт ирүүлнэ.
- 4.2. Төслийн зориулалтаар хуваарилагдсан хөрөнгө, түүний зарцуулалт олон нийтэд ил тод, нээлттэй байна.
- 4.3. Төслийн үйл ажиллагаа эхлэхэд санхүүжилтийн 70 хувийг, төслийн явц, үр дүнг үндэслэн үлдэгдэл 30 хувийг санхүүжүүлнэ.
- 4.4. Төслийн үйл ажиллагаанд ахмадын баг, бүлгийг ажиллуулах ажил олгогч, төрийн захиргаа үйлчилгээний байгууллага нь ажиллах нөхцөл, байр, хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааг хангах болон ажлын нэмэгдэл хөлс, цалинг олгож болно.
- 4.5. Төсөлд хамрагдах ахмад мэргэжилтний зөвлөх баг нь төсөл хэрэгжүүлэх тухайн салбарт мэргэшсэн, 3-аас доошгүй гишүүнтэй байна. Төсөл хэрэгжүүлэх баг нь өөрийн үйл ажиллагааны талаарх асуудлаар удирдах дээд, төв байгууллагаараа уламжлан Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газартай гэрээ байгуулан ажиллана.
- 4.6. Төсөл хэрэгжүүлэхээр шалгарсан байгууллага, зөвлөх баг нь тухайн салбарт хэрэгцээтэй байгаа ахмад мэргэжилтний туршлага, мэдлэгийг түгээн дэлгэрүүлэх, нарийн мэргэжлийн гарын авлага, арга зүйн зөвлөмж, ном товхимлыг төслийн өртөгтөө багтаан боловсруулж, хэвлэх зардалд зарцуулж болно. Хэвлэх зардал нийт өртгийн 10 хувиас хэтрэхгүй байна.

5	Хүүхэд хамгаалагч үйлчилгээ	Цагдаагийн байгууллага, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллага, цэргийн байгууллагаас өндөр насны тэтгэвэрт гарсан 65 хүртэлх насны иргэн	Нийслэлийн 9 дүүргийн хороо тус бүр 1, 21 аймаг тус бүр 2 иргэнийг хүүхэд хамгаалагчаар ажиллуулна.	Нэг цагийн ажлын хөлс – 3,500 төгрөг
---	-----------------------------	---	---	--------------------------------------

- 5.1. Хүүхэд хамгаалагч бүр өдөрт 5-аас дээшгүй, сард 80-аас дээшгүй цаг ажиллана.
- 5.2. Хүүхэд хамгаалагчийг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллага хүүхэд хамгааллын чиглэлийн арга зүйгээр, цагдаагийн байгууллага гэмт, хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлийн арга зүй, удирдлагаар хангаж ажиллана.
- 5.3. Цагдаагийн байгууллага нь хүүхэд хамгаалагчдын цагийн тооцоо, ажлын тайланг сар бүрийн сүүлийн 7 хоногт нэгтгэн аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хүргүүлнэ. Цагийн тооцоо, тайланг үндэслэн аймаг, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага хүүхэд хамгаалагч (ахмад настан)-д урамшууллыг олгоно.
- 5.4. Хүүхэд хамгаалагчид дараах үүргийг гүйцэтгэнэ. Үүнд:
 - 5.4.1. Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллага, цагдаагийн байгууллагаас өгсөн чиглэлийн дагуу хүүхдийг аливаа эрсдэлээс хамгаалж, зөвлөн туслах;
 - 5.4.2. Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллага, цагдаагийн байгууллагаас өгсөн мэдээ, мэдээллийг иргэд, олон нийт, хүүхдүүдэд хүргэх, мэдээлэх;
 - 5.4.3. Хүүхдүүдийг эрсдэлд оруулж болзошгүй нөхцөл үүссэн тухай бүрд цагдаагийн байгууллагад мэдээлж, урьдчилсан сэргийлэх арга хэмжээ авхуулах;
 - 5.4.4. Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн, эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд, гэр бүлийн талаар цагдаагийн байгууллага, хамтарсан багт мэдээлэл өгөх;

5.4.5. Цагдаагийн байгууллагаас батлагдсан дүрэмт хувцсыг заавал өмсөх бөгөөд ажилд гарах, ажлаас буух, дараагийн ажилтанд ажлаа хүлээлгэж өгөхдөө тухайн хэсгийн цагдаад заавал мэдэгдэж, цагаа бүртгүүлнэ.

5.5. Тухайн орон нутгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллага, Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага хамтран Цагдаагийн байгууллагын статистик мэдээлэлд үндэслэн Хүүхэд хамгаалагчийг ажиллуулах байршил бүхий ажлын төлөвлөгөөг гаргана.

Анхаарах асуудал:

1. Мод тарих, Нийтийг хамарсан ажил зохион байгуулах арга хэмжээнд хамрагдсан иргэдэд олгосон цалин хөлснөөс Нийгмийн даатгалын шимтгэл, хүн амын орлогын албан татварыг тооцохгүй.
2. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн зардлыг амны хаалт, ажлын бээлий, хогны шуудай худалдан авахад зарцуулах бөгөөд холбогдох хууль тогтоомжийг мөрдлөг болгоно.
3. Мод тарих, нийтийг хамарсан ажилд хамрагдсан иргэдийн ажлын хөлс, зардлыг аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага тухайн иргэний банканд дахь нэрийн дансанд шилжүүлнэ.
4. Нийтийг хамарсан ажилд хуваарилсан хөрөнгийн аймаг, алслагдсан 3 дүүрэгт 15 хувийг, нийслэлийн төвийн 6 дүүрэгт 20 хувийг хог, хаягдал цэвэрлэх үйл ажиллагааны зардалд зарцуулна.

Хориглох асуудал:

1. Нийтийг хамарсан ажлыг гэрээлэн гүйцэтгэх нутгийн захиргааны байгууллага, аж ахуйн нэгж нь хууль тогтоомжийн хүрээнд хүлээсэн үүрэгт ажлыг нийтийг хамарсан ажлаар гүйцэтгүүлэхийг хориглоно.
2. Ахмадын төрийн бус байгууллагын зөвлөх үйлчилгээнд хамрагдаж буй ахмад мэргэжилтнүүд нь аймаг, орон нутагт хэрэгжүүлэх ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээнд давхардан хамрагдахгүй.

**ЕС. ЗАСГИЙН ГАЗАР БОЛОН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ҮНДЭСНИЙ ЗӨВЛӨЛИЙН ТОДОРХОЙЛСОН
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА**

№	Хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зохион байгуулалт	Эрх зүйн акт
1	Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх төслийг боловсронгуй болгож хэрэгжүүлэх	15-34 насны залуучууд, Малчин залуучууд	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт зохион байгуулна.	Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 58 дугаар тогтоолын дагуу хэрэгжүүлнэ.
2	Ажил олоход хүндрэлтэй иргэнийг тогтмол ажлын байраар хангасан аж ахуйн нэгжид санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.7-д заасан ажил олоход хүндрэлтэй иргэн	Ажил олоход хүндрэлтэй иргэнийг байнгын ажлын байраар хангасан аж ахуйн нэгжид сар бүр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс багагүй санхүүгийн дэмжлэгийг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгоно.	Монгол Улсын Засгийн газар эсхүл Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн тогтоол шийдвэрийн дагуу хэрэгжүүлнэ.
3	Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын суралцагчдыг ажил олгогчид дагалдуулан суралцуулахад дэмжлэг үзүүлэх;	Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 63.3. Дагалднаар суралцах ажилтны ажил олгогчоос болон ажилтнаас төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас төлнө. Холбогдох санхүүгийн баримтад үндэслэн улирал тутам нөхөн олгоно.		
4	Өмнөх мэдлэг, ур чадварын үнэлгээ - RPL (Recognition of Prior Learning)-г зохион байгуулах	Үнэлгээнд хамрагдах хүсэлт гаргасан иргэн	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институт зохион байгуулна.	-
5	Эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн судалгаа, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах	Судалгааны оролцогч талууд	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар зохион байгуулна.	-
6	Хохирогчийг ажлын байраар хангах, мэргэжлийн сургалтад хамруулах үйлчилгээ үзүүлэх	Хохирогч эмэгтэйчүүд	Түр хамгаалах байр, Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, Цагдаагийн байгууллага хамтран зохион байгуулна.	Хөдөлмөрийн сайдын 2015 оны А/135 тушаалын дагуу зохион байгуулна.

АРАВ. ТӨСВИЙН ХӨТӨЛБӨР ҮР ДҮН БОЛОН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТАЙЛАГНАЛТ, ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭ

Тайлагналт (Reporting)

- 10.1. “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан”-ийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх “Төсвийн Хөтөлбөр”-ийн хүрэх үр дүнг “Үр дүнд суурилсан Төсвийн гүйцэтгэлийн” Хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнгийн гүйцэтгэлийн маягт”-ын дагуу хагас болон бүтэн жилээр тайлагнана.
- 10.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих Үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийг энэхүү удирдамжийн Хүснэгт 3-т заасан хүснэгтийн дагуу хэмжиж, тайлагнана.
- 10.3. Үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хангаж ажиллах талууд Ejob цахим талбарыг ашиглан үйл ажиллагааны тайлан, мэдээллийг тогтмол оруулж, уг мэдээллээс тайлагнана.
- 10.4. Дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага **үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн тухайн сарын тайлан, мэдээг сарын эцсийн өдрөөр тасалбар болгож, дараа сарын 3-ны өдрийн дотор, улирлын тайлан, мэдээг дараа улирлын эхний сарын 3-ны өдрийн дотор** Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад хүргүүлнэ.
- 10.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газар, аймаг болон нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага **үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн тухайн сарын тайлан, мэдээг сарын эцсийн өдрөөр тасалбар болгож, дараа сарын 5-ны өдрийн дотор, улирлын тайлан, мэдээг дараа улирлын эхний сарын 5-ны өдрийн дотор** Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт, тус газар нь тайлан, мэдээг **ажлын 3 хоногт багтаан нэгтгэн дүгнэж, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаманд** тус тус хүргүүлнэ.
- 10.6. Төсвийн хөтөлбөрийн үр дүнгийн явцыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам сар бүр аймаг, дүүргээр гарган Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын цахим хуудсанд олон нийтэд нээлттэй байрлуулна.

Хяналт-шинжилгээ (Monitoring)

- 10.7. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх Төсвийн хөтөлбөрийн үр дүнгийн гүйцэтгэлд (тайлагналтын явцад) үндэслэн Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын хэлтэс, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар **улирал тутам** хяналт тавьж, дүгнэлт гарган, Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар болон Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газарт зөвлөмж өгнө.
- 10.8. Төсвийн хөтөлбөрийн гүйцэтгэл болон Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаа (хөтөлбөр)-ны гүйцэтгэлд Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар жилд 2 удаа, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам (Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар) жилд 1 удаа **чанарын** хяналт, шинжилгээг дараах байдлаар хийнэ.
 - Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын хяналт-шинжилгээний баг нь аймаг, дүүрэгт ажиллах жилийн төлөвлөгөөг гарган Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргаар батлуулна.
 - Хяналт тавих үйл ажиллагааны зардлыг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас санхүүжүүлнэ.
 - Хяналт-шинжилгээний ажлын даалгавар, удирдамж, тайлангийн загварыг Төсвийн хөтөлбөрийн үр дүн болон Үйл ажиллагааны шалгуур үзүүлэлттэй уялдуулан гаргана.
 - Хяналтын явцад Төсвийн хөтөлбөрийн үр дүнд болон Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих Үйл ажиллагааны **шалгуур үзүүлэлтийг хангахад чиглээгүй, хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй, бичиг баримт хуурамчаар үйлдсэн болон**

бусад зөрчил, дутагдал гаргасан нь баримтаар тогтоогдвол олгосон санхүүжилтийг буцаан төлүүлэх арга хэмжээ авч, буруутай этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлүүлнэ.

- Хяналтын тайлан нь Ejob цахим талбарын сар тутмын тоон өгөгдөл, мэдээллийг баталгаажуулах чанарын мэдээлэл байх бөгөөд тайланг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын холбогдох газрууд, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны холбогдох газар тус бүрд цахимаар болон хэвлэмэл байдлаар хүргүүлнэ.

10.9. Үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн явц, үр дүнд Хөдөлмөр эрхлэлтийн аймаг, нийслэл, дүүргийн зөвлөл болон сум, дүүрэг, хорооны Засаг дарга, иргэдийн төлөөллийн байгууллага байнгын хяналт тавина. Мөн Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын тушаалаар батлагдсан ажлын хэсэг шаардлагатай хяналтыг тавьж ажиллана.

Үнэлгээ (Evaluation, assessment)

- 10.10. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, үнэлгээ, судалгааны институци хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны үр нөлөө, үр өгөөжийг хэмжих тодорхойлох судалгааг гүйцэтгэнэ.
- 10.11. Судалгааг түүврээр, үйл ажиллагаанд хамрагдсан иргэд болон хамрагдаагүй иргэдийг харьцуулах байдлаар, арга хэмжээнд хамруулахаас өмнөх болон дараах байдлыг харьцуулснаар гүйцэтгэнэ.
- 10.12. Судалгааг гүйцэтгэх цах хүрээ, хүний болон санхүүгийн нөөцөөс хамаарч тухайн жилд үнэлэх үйлчилгээ, арга хэмжээнээс сонгон үнэлж болно.
- 10.13. Үнэлгээний арга зүй, хамрах хүрээ, үнэлэх гол үзүүлэлт зэргийг боловсруулж, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын холбогдох газруудаас санал авсны үндсэн дээр баталж, гүйцэтгэнэ.
- 10.14. Судалгааг гүйцэтгэх зардлыг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас санхүүжүүлнэ.

--- оОо ---

ТУСЛАХ ХҮСНЭГТ

НЭР ТОМЬЁО	ТОДОРХОЙЛОЛТ
Ажилтан ⁹	Хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны үндсэн дээр ажиллаж байгаа Монгол Улсын болон гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн
Ажил олгогч ¹⁰	Хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны үндсэн дээр хүнийг ажиллуулж байгаа дотоод, гадаадын аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн
Насанд хүрээгүй ажилтан ¹¹	Хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцаанд оролцож байгаа 18 насанд хүрээгүй хүн
Хөдөлмөрийн гэрээ ¹²	Хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны үндсэн дээр ажил олгогч, ажилтан харилцан тохиролцсоны дагуу хийсэн тохиролцоо
Хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээ ¹³	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудлаар аж ахуйн нэгж, байгууллага дотооддоо дагаж мөрдөх баримт бичиг
Хөдөлмөр эрхлэлтийн нөхцөл ¹⁴	Ажлын байр, түүний байршил, цалин хөлсний хэмжээ, хөдөлмөрийн нөхцөл, ажил, амралтын цаг зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцаанд зайлшгүй шаардлагатай хүчин зүйл
Ажлын байр ¹⁵	Иргэн, ажилтны гүйцэтгэх ажил үүрэгтэйгээ холбоотойгоор хүрэлцэн очих ёстой ажил олгогчийн шууд ба шууд бус хяналтын дор ажил гүйцэтгэх бүх байр
Байнгын ажилтан ¹⁶	Байнгын ажлын байранд албан ёсны гэрээтэй, ажил олгогч нь татвар болон нийгмийн даатгалын шимтгэлийг хариуцдаг, хөдөлмөрийн харилцаа нь холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулагддаг иргэн
Түр ажилтан ¹⁷	Тодорхой ажил, үйлчилгээг хөдөлмөрийн ба хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх гэрээг үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран зургаан сар хүртэлх хугацаагаар байгуулж, цалин хөлс, орлого олдог, татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг өөрөө бие даан хариуцаж төлдөг иргэн
Улирлын ажилтан ¹⁸	Улирлын чанартай байнгын ажлын байранд албан ёсны гэрээтэй, ажил олгогчоос татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг хариуцдаг, хөдөлмөрийн харилцаа нь холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулагддаг иргэн
Мэргэжил ¹⁹	Тодорхой ажил, хөдөлмөр эрхлэхэд шаардагдах мэдлэг, чадвар, дадлын цогц
Мэргэшил ²⁰	Тодорхой мэргэжлийн хүрээний ажил гүйцэтгэхэд шаардагдах мэргэжлийн мэдлэг, чадвар, дадлын түвшин
Мэргэшлийн түвшин ²¹	Ажилтны эзэмших мэдлэг, чадвар, гүйцэтгэх ажил үүргийн төлөвшил, хариуцлага, хандлагын хүрээг стандартаар тодорхойлсон мэргэшлийн шатлал
Ур чадвар ²²	Байгууллагын стратеги зорилт болон албан тушаалд тавигдах шаардлагад нийцсэн, ажлыг амжилттай гүйцэтгэхэд шаардагдах шинж чанаруудын цогц
Зөөлөн ур чадвар ²³	Ажилтны хувийн зан чанарт тулгуурласан техникийн бус чадварууд

⁹ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.3 дахь заалт

¹⁰ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.1 дэх заалт

¹¹ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.6 дахь заалт

¹² Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.9 дэх заалт

¹³ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.10 дахь заалт

¹⁴ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4.1.17 дахь заалт

¹⁵ Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 3.1.9 дэх заалт

¹⁶ Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал, ҮСХ

¹⁷ Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал, ҮСХ

¹⁸ Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал, ҮСХ

¹⁹ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.2 дахь заалт

²⁰ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.3 дахь заалт

²¹ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.7 дахь заалт

²² Future of jobs судалгааны тайлан

²³ Future of jobs судалгааны тайлан

НЭР ТОМЬЁО	ТОДОРХОЙЛОЛТ
Боловсролын түвшин ²⁴	Тухайн шатанд эзэмшвэл зохих боловсролын агуулгын стандартаар тогтоосон мэдлэгийн хэмжээ
Мэргэжлийн боловсрол ²⁵	Тодорхой мэргэжлийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэх хэрэгцээнд нийцүүлж, зохион байгуулалттай сургалтаар эзэмшүүлсэн мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлын төлөвшил
Техникийн боловсрол ²⁶	Техник, технологийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэх, удирдах хэрэгцээнд нийцүүлж, зохион байгуулалттай сургалтаар эзэмшүүлсэн үйлдвэрлэл, техник, технологийн болон мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлын төлөвшил
Насан туршийн боловсрол ²⁷	Бүх насны иргэд боловсролын албан болон албан бус хэлбэрээр ёс суртахуун, гоо зүй, иргэн, гэр бүл, шинжлэх ухаан, амьдрах ухааны боловсролыг тасралтгүй эзэмших үйл ажиллагаа
Мэргэжлийн суурь чадвар ²⁸	Нийгмийн харилцаанд оролцоход шаардагдах мэдлэг, чадвар, төлөвшил
Чадамж ²⁹	Хөдөлмөрийн орчинд ажил олгогчийн зүгээс тавигдах мэргэжлийн шаардлагыг биелүүлэх түвшинд суралцагчийн эзэмшсэн байвал зохих мэдлэг, чадвар, дадал, хөдөлмөрийн соёлын төлөвшил
Дадлагажих ³⁰	Ажлын байрны үндсэн чиг үүргийг сургалт, зааварчилгаатай хослуулан сургагч-ажилтныг дагалдуулан, цалин хөлстэй гүйцэтгэх хөдөлмөр эрхлэлт
Ажлын байран дээр дадлага, туршлага, ур чадвар эзэмших ³¹	Тодорхой мэргэшил, мэргэжлийн үнэмлэх олгодог эсэхээс үл хамааран уламжлалт болон албан, албан бус хэлбэрээр ажлын байран дээр туршлага, ур чадвараа дээшлүүлэх
Сургалтын орчин ³²	Боловсролын стандартыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах материаллаг нөхцөл болон сурах, сургах харилцаа
Төлөвшил ³³	Суралцагчийн хүмүүжил, итгэл үнэмшлийн цогц
Мэргэжилтэй ажилтан ³⁴	Тодорхой ажил эрхлэх, мэдлэг ба зохих ур чадварыг зориулалтын сургалтаар олж авсан, эсвэл эрх бүхий байгууллагаас баталгаажуулсан мэргэжилтэй хүн
Бүтээмж ³⁵	Аливаа зорилтот үйл ажиллагааны үр дүн, амжилтыг илэрхийлэх хэмжигдэхүүн
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй ³⁶	Хөдөлмөрлөх явцад хүний ажиллах чадвар, эрүүл мэндийг хэвээр хадгалах, эрүүл, аюулгүй нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн нийгэм, эдийн засаг, зохион байгуулалт, техник, технологи, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн арга хэмжээ авах, эмчлэх, сувилах, нөхөн сэргээх, эрсдэлээс хамгаалах үйл ажиллагаа
Хөдөлмөрийн нөхцөл ³⁷	Хөдөлмөрлөх явцад хүний ажиллах чадвар, эрүүл мэндэд дагнасан буюу хамссан байдлаар нөлөөлөх ажлын байрны болон үйлдвэрлэлийн орчин

²⁴ Боловсролын тухай хуулийн 3.1.4 дэх заалт

²⁵ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.4 дэх заалт

²⁶ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.5 дахь заалт

²⁷ Боловсролын тухай хуулийн 3.1.20 дахь заалт

²⁸ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.6 дахь заалт

²⁹ Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий стандарт, MNS6541:2015, 4.10 дахь заалт

³⁰ Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал, ҮСХ

³¹ Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал, ҮСХ

³² Боловсролын тухай хуулийн 3.1.10 дахь заалт

³³ Боловсролын тухай хуулийн 3.1.11 дэх заалт

³⁴ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

³⁵ Бүтээмж тооцох аргачлал, ҮСХ

³⁶ Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 3.1.1 дэх заалт

³⁷ Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 3.1.4 дэх заалт

НЭР ТОМЬЁО	ТОДОРХОЙЛОЛТ
Амьдрах ухааны чадвар ³⁸	Гэр бүл төлөвлөлт, санхүүгийн мэдлэг болон эрүүл, аюулгүй ажиллах, амьдрах зан үйл, дадал төлөвшил, нийгэм сэтгэл зүйн чадвар
Ажил хайгч ³⁹	Ажилгүй, ажилтай боловч ажлын нөхцөлөө сайжруулах, нэмэлт орлого олох зорилгоор ажил хайж, хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, хөдөлмөрийн биржид бүртгүүлсэн болон хандсан иргэн
Ажилгүй иргэн ⁴⁰	Ажилгүй, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа хөдөлмөрийн насны хөдөлмөрийн чадвартай иргэн
Ажил хийхэд бэлэн ⁴¹	Хөдөлмөрийн болон хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулахаас татгалзахгүй байх
Ажилд зуучлах ⁴²	Ажил олгогчид ажилтан, ажил хайгчид ажил олоход туслалцаа үзүүлэх үйлчилгээ
Шинэ ажлын байр ⁴³	Эдийн засгийн үйл ажиллагааны хүрээнд үйлдвэрлэл, үйлчилгээг бий болгох болон өргөтгөх замаар шинээр бий болсон ажил, үүрэг, албан тушаал
Хөдөлмөрийн насны хүн ам ⁴⁴	15, түүнээс дээш насны хүн ам
Ажиллах хүч ⁴⁵	Тухайн хугацаанд зөвхөн хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэрийн хүрээнд, цалин хөлс, орлого олох зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд хүч хөдөлмөрөө нийлүүлж байгаа ажиллагчид болон нийлүүлэхэд бэлэн байгаа ажилгүй хүн
Ажиллах хүчний эрэлт ⁴⁶	Ажил олгогчид хэрэгцээтэй хөдөлмөрийн үйлчилгээний хэмжээ
Хөдөлмөрийн эрэлт, нийлүүлэлтийн зөрүү ⁴⁷	Хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгцээ хангагдахгүй байх
Хөдөлмөр эрхлэлт ⁴⁸	Цалин хөлс, орлого олох зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа
Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн ⁴⁹	Бие махбод, оюун санаа, сэтгэл мэдрэл, мэдрэхүйн согогийн улмаас бусдын адил нийгмийн харилцаанд оролцох чадвар нь бүрэн болон 12 сараас дээш хугацаагаар хязгаарлагдсан хүн

³⁸ Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 4.1.8 дахь заалт

³⁹ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.1 дэх заалт

⁴⁰ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.2 дахь заалт

⁴¹ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.4 дэх заалт

⁴² Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3.1.10 дахь заалт

⁴³ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁴ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁵ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁶ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁷ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁸ ҮСХ-ны хөдөлмөр эрхлэлтийн ойлголт тодорхойлолт

⁴⁹ Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 4.1.1 дэх заалт